פרייז 25 גראשען XIV-טער יאהרגאנג „Nakład uiszczono gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" (681) 36 הײנט 12 זײטן

Radom, dnia 3 Września 1937 r.

ראדאם, פרייטאג כ"ו אלול תרצ"ז

טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

ראדאמער-קעלצער לעבן

פאראווע פארבערײַ
און כעמישע פראלניע
A.
HEMPEL
פאבריק און צענטראלע אלטע שטאדט 7
פיליעס:
זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 21
זשעראמסקי 59
טראוגוטטא 11
קעלנער צו וואשען צו 15 גר.

די בעזיסטע יודישע שאקאלאדע פאבריק אין לאדז
„ZŁOTY RAJ"
אינהאבער ש. האלפערן.
צו בעקומען טעגליך פרישע סחורות
אין דער פירמע „האדאפאל"
זשעראמסקי 11

ווינשט איהרע
פערטרעטער און אגענטען
ווי אויך אלע קאנזומענטען
פון גאנץ ראדאם און אומגעגענד
א כתיבה וחתימה טובה

די בעוויסטע פאבריק פון זייף און ליכט איז ווארשא
„SPORT" WARSZAWA GRODZIENSKA 47
אינהאבער זילבערמאן און זיהן
ווינשט איהרע ג. קונדען פון ראדאם, קעלץ און אומגעגענד, ווי אויך מיט וועלכע זי שטעהט אין האנדעלס - בעציהונגען
א כתיבה וחתימה טובה צום נײַעם יאהר.

Dr. Anna Łuczno - Lewi
OKULISTKA
powróciła i wznowiła przyjęć.
Radom, Moniuszki 12 tel. 24-98

Niniejszym podaje się do wiadomości P. T. że
zostaje otwarte
PRZEDSZKOLE
przy ul. KILINSKIEGO № 27
w OGRODZIE
Zapisy codziennie od g. 16 - 18 p. p.
z poważaniem GLUZMANÓWNA

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נײַע גארדעראבעס, שנײַ-ווײַסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבערײַ און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje
Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האט זיך נים איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט.
בילינע פרייזען! פינקטליכע אויספיהרונג
סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 19 - 70
פיליעס: זשעראמסקי 1, טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59
ביליג צו וואשען קאפעלושען

א גליקליך און צופרידען יאהר

אלע אבאנענטען און לעזער אין לאנד און אין אויסלאנד און אנאנסען געבער

ווינשט
די רעדאקציע און אדמיניסטראציע
„ראדמאטער-קעלצער לעבען"

דראהונגס-בריף צו א יודישען סוחר.

ביים פרוכטען געוועלב ושעראמסקי 46 האבען נישט-יודישע יונגלעך פער־טשעפעט יודישע קינדער. חצן דער איינענטימער פון געוועלב ה׳ מארקיס האט דאס בעמערקט, האט ער זיי אויפ־מערקזאם געמאכט און געפאדערט זיי זאלען אויפהערען נישט ארויסרופענדיג קיין טומעל ביי זיין געשעפט. אויף דעם האט דער יודישער סוחר מארקוס בעקומען שפעטער א ענטפער. א קליין נישט-יודיש יונגעל האט איהם אריינ־געבראכט א דראהונג׳ס-בריף, או מ׳דראהט איהם אריינצווארפען נישט קיין שטינק-באמבע ווי אמאהל, נאר א ברענ־באמבע, ה׳ מארקוס האט דאס יונגעל פערהאלטען און איבערגעגעבען צו דער פאליציי. אין קאמיסאריאט האט זיך דער קליינער, אין אנהויב געקיוועקעלט, אבער שפעטער אונטער א שטרענגערע ווארנונג האט ער אויסגעגעבען דעם מחבר פון בריף, נעגען וועלכען ס׳איז צונויפגעשטעלט געווארען א פראטאקאל.

שטורמישער זיצונג פון שפיטאל-ראט.

דינסטאג איז געווען א זיצונג פון שפיטאל-ראט אין לאקאל פון יודישען שפיטאל. חוץ די מיטגלידער פון ראט די ה״ה פרעזעס דען, אדוו. שטילער, און די דאקטוירים פינקעלשטיין, שנדע־ראוויטש און קלייגבערנער, האבען די זיצונג אויך בייגעוואוינט די ה״ה משה רובינשטיין און מייזעלס.

דער פערלויף פון דער זיצונג איז געווען א שטורמישער. עס האט זיך נעמליך געהאנדעלט וועגען אויפהויבען גדעם כירורגישען און מעדיצינישען מצב אויף א העכערען ניווא.

עס איז בעשלאסען געווארען צו ענ־דערען דעם צוזאמענשטעל פון דער קאנקורס-קאמיסיע פון א דירעקטאר איבערן שפיטאל.

אינטערווענץ צו פערגרעסערן דעם קאנטיגענט פון די ריטועלע שחיטה

צוליב די ימים טובים האבען האט דער גמינע-פרעזעס ה׳ דען אינטערווע־נירט אין דער וואיעוואודסטווא, וועגען פערגרעסערן דעם פלייש קאנטיגענט פו דער ריטועלער שחיטה. די וואיעוואודס־טווא איז געווען בענויגט אנטקעגנצו־קומען מיט׳ן בעדינג, אז ס׳זאל בעוויזען ווערען, צי עס ווערט. אין ראדאם גע־טרייבערט דאס אינטערעסע חלק און די יודישע בעפעלקערונג בענוצט עס פאר אייגענע געברויך און ער ווערט נישט פערקויפט פאר די קריסטליכע קאנסו־מענטען.

היות אזא נוקיר ווערט אין ראדאם נאך נישט פראקטיצירט, האט ממילא די אינטערווענץ קיין רעזולטאט נישט גע־בראכט.

דעם גאנצען כלל-ישראל
און אלע יורען אין ראדאם
וועלכע געהערען - אן אלס מיטגלידער
פון דער יודישער קהלה
א כתיבה וחתימה טובה
ווינשט צום נייעם יאהר תרצ״ח
די צייטווייליגע קהלה-פערוואלטונג
אין ראדאם.

צי וועלען די געשעפטען זיין אפען אין זונטאג׳דיגען ערב יום-טוב.

דער פרעזעס פון דער יודישער קהלה ה׳ מרדכי דען האט אינטערווענירט אין דער סטאראסטווא מ׳זאל ערלויבען אפען צו האלטען די געשעפטען און יודישען קווארטאל. ווי אויך צו שחט׳ען אין די פריהמארגען שעה׳ען און די זונטאג׳ס ערב יום טוב.

העכסט ווארשיינליך וועט די שחיטה יא ערלויבט ווערע; דאגעגען וואס אנבע לאנגט דעם האנדעל, איז נאך נישט בע־וויסט. עס ווילט זיך אבער גלויבען, אז אויך צו דעם וועט דער סטאראסטווא ארויסווייזען פערשטענדניש, נעמענדיק און אכט, אז אנגרייטען פראדוקטען פון ערשטען גע־ברויך אויף 5 טעג (פון פרייטאג ביז דינס־טאג אזוי ווי עס פאלען אויס די היינטיגע יודישע ימים טובים) איז נישט פון די לייכ־טע זאכן, בפרט פאר דעם אונפערמעגליכן קלאס און ארבייטער. וועלכע קענען זיך נישט בעזארגען מיט פראוויאנט אויף 5 טעג און,זענען צופרידען, אז זיי האבן געלד אין לעצטען מאמענט אויף איינ־צוקויפען זיך דאס נויטיגסטע.

איך ווינש
א כתיבה וכתימה טובה
מיין פריינד דעם מזכיר פון תל-אביב׳ער ברית הצה״ר
ב. יעקובוביץ.
ב״ב. מלחות ישראל
נפתלי טוכמאן.
ג. מיטגליד פון „ברית-השומר ב״ אין ירשלים.
רדים, שנת תרצ״ו

פון דער ציון: ארג.

שבת דעם 419 פינקטלעך 5 אז. נאכ־מיטאג וועט אין לאקאל פון האנדוועקער קלוב וויטאלדא 10 ח. אדוו. סאלבע פון ווארשא דעלעגאט צום 20-טען ציוניס־טישען קאנגרעס רעפערירען בעריכטען איבער די פערהאנדלינגען און בעשלוסען פון ציוניסטישען קאנגרעס.

איינגאנג פאר חברים און סימפאט קער.

א כתיבה וחתימה טובה
ווינשט אלע ג. קונדען
און פריינד
די פירמע
Fabryka świec i Pasty
„METROPOL"
sp. Z O. O.
Radom Moniuszki 21 tel. 18-78

NA ŚWIĘTA
Swiece MAJDEGO

נאך א מאהל א ווארנונג!

מיר ווענדען זיך צו דער יודישער בעפעלקערונג אין ראדאם אויסצומיי־דען אונבעדינגט די שמוגעל-שחיטה פון פלייש און עופות, בפרט דעם היינ־טיגען חודש פון די ימים טובים מיט עופות די גמינע שטעהט היינט פאר גרויסע אויסגאבען, וואס זענען פערבינדען מיט נויטיגע אינוועסטיציעס און אנדערע פערשידענע הצטרכות׳ען. יעדער איינער, וואס בענוצט שמו־געל-שחיטה ברענגט אויס געלד די גמינע און זיך אליין אויך, ווייל דאדורך וועט די גמינע זיין געצווינגען אבצווזוכען דעם היזק דורך ספעציעלע צוגאב-בודזשעטען. וואס די שטאדט וועט מוזען אויסהאלטען.

דער היינטיגער חודש דארף ברענגען אנ׳ענטשפרעכענדע הכנסה פון דער שחיטה, אבער דאס קען זיין נאר דאן, ווען די שמוגעל-שחיטת וועט נישט אונטערקרייסען א גרויסען טייל. און אז, דאס זאל נישט גע־שעהן — ווענדעט זיך פון יעדען איינעם יודישען איינוואהנער פון אונזער שטאדט, וואס חוץ צו זיין נותר לויט׳ן דין מיט מאכלות כריתות, וועט ער אויך חס האבען אויף קהל׳ס געלד און אויך אויף זיין אייגען געלד, ווייל דאן וועט די נישט זיין גענויט צו זיכען אנדערע קוועלען אין דער פארם פון נייע בודזשעטען, אבצוראטעווען דעם היזק.

די צייטוו. קהלה-פערוואלטונג
אין ראדאם.

מאנטאג דעם ערשטען טאג ראש השנה 5 נ. מ, וועט אין לאקאל פון דער ארג.
אלגעמיינע ציוניסטען (וועלט ערבאנד) טראוגוטטא 55
פראפ. אלחנן שיצער האלטען א רעפעראט א. ד. ט.
„שעהנהייט און ערהאבענהייט"
איינגאנג פאר מיטגלידער און סימפאטיקער פריי.
די קולטור-קאמיסיע.

פארבערײ
כעמישע פראלניע און וועש
M. Cichoń
Centrala, RADOM, Rwańska 23.
רעיעלע ארבייט! קעלנער צו 15 גר.
נעמט אן צו וואשען: מענער, דאמען און קינדער-קליידונג
נעמט אויך אן צו פיצען:
פיטערנע קורטקעס, קאפעלושען, הענטשקעס,
פלוש, סאמעט, מעבעל-גאבאלין און דיוואנען.

ס'קאצעל-קומט, א „גאסט"

פון פויזען געקומען קיין ראדאם

א מוסר-זאגער פארחאס מ'קויפט ביי יודען און מ'פאהרט אויף יודישע דראזשקעס.

מיר האבען נישט איינמאהל פערנאטירט אין דער כראניק וועגען א פאטאגראפיסט, וואס שפאצירט איבער די ראדאמער גאסען און כאפט-אויף בילדער פון קריסטליכע קונים, וואס קויפען אין יודישע געשעפטען. ס'האט זיך קיינער נישט פארגעשטעלט, אז דאס איז אן אומשולדיגע זאך און אודאי נישט קיין אידעאישע ארבייט פון איינעם, וואס וויל אזוי-ארום קעמפען געגען באיקאט אויף יודען, ווייזענדיג דורך זיין פאטא-רעפארטאזש: נאט, זעהט ווי יודען מיט פאליאקען לעבען פרידליך און האנדלען צווישען זיך און האבען גארנישט געגען זיך. ס'איז קיינער נישט געוועזן נאאיוו אזוי צו טראכטען. נאר מ'האט באלד זיך אנגעשטויסען, אז דאס שמעקט מיט יודען-העצע און מיט סאנקציעס געגען די יעניגע קריסטען, אז זיי זאלען מוזען איבעררייסען יעדע האנדעלס-בעציהונג מיט יודען. מ'האט דעריבער באלד רעאגירט דערויף און ס'זענען געקומען אינטערווענצען אין די געהעריגע אינסטאנצען.

איצט זעהט מען שוין די פרוכטען פונ'ם פאטאגראפישען אפאראט. איצט ווייזט זיך ארויס, אז יענער האט אויסגעפיהרט א שליחות פאר דער גיפט-שפריצענדער, יודענפרעסערישער צייטונג „פאד-פרענגעזש" פון פויזען, וועלכע האט אזש אנגעשפארט אהער קיין ראדאם, וועלענדיג אזוי-ארום ערווערבען זיך אנ'אבזאץ מארק פאר איהר סחורה. דאס פאטאגראפיפטעל האט טאקע געמאכט א יועג און „פאד-פרענגעזש" האט זיך אנגעהויבען בעווייזען דא אלס אפטער גאסט. סך הכל איז עס א וואכען-צייטונג פון 4 זייטען, אבער אנשטאט צו ברענגען אינטערעסאנטע ידיעות, ארטיקלען, אבהאנדלונגען איבער פערשידענע פראבלעמען, פאליטישע, ווירטשאפטליכע, צי קולטורעלע, איז עס אויסגעפולט פון אנהויב ביז'ן סוף מיט יודען-האס פון געמיינסטען און נידערטרעכטיגסטען סארט; מיט בלבולים און אזעלכע שקרים, אז עס עקעלט זיך פשוט, איין שטיק העצע, וואס שפייט מיט גרינע גאל. די הויפט-אטראקציע איז דארט פאטאגראפיעס פון קריסטען, וואס קויפען ביי יודען, אדער וואס פערדינגען דירות ביי יודען. מען פאלט דארט אן אויף די דאזיגע קריסטען מיט זלזולים, מען שימפט זיי און מען זידעלט און מען מוסרט און וואס נישט?

ראדאם פערנעמט היינט דארט א גאר „וואזשנע" ארט. היינט האבען מיר ערשט דעם 3 ווזשעשיען און שוין מאנטאג האט מען אין ראדאם געזעהן א „פאד-פרענגעזש" פון 5 ווזשעשיען. ער האט זיך צוגעאיילט, ס'זאל איהם נישט ווער אויסכאפען די „מציאה". אין דאזיגן נומער געפט היינט א גאנצע סעריע פאטאגראפיעס פון ראדאמער קריסטליכע פרויען און מענער, וואס קויפען אין יודישע געשעפטען. יעדע פאטאגראפיע איז בעצייכענט מיט א נומער און ווערט אויסגעזידעלט מיט די „שענסטע" עפיטעטען. אזעלכע פאטאגראפיעס קען מען אנצעהלען אזש גאנצע 13. ס'זענען אויך אנגעגעבען די נעמען פון ראדאמער יודישע פירמעס און זייערע אדרעסען וואו די מיט נומערן-בעצייכנעטע פאטאגראפיעס קויפען. צווישען זיי פיגורירט אויך דאס בילד פון ראדאמער קריסט, דער „דזשעדזשיץ" ראמואלד געריטש, וועלכער פאהרט מיט א יודישע דראזשקע. דאס איז דער נומער 10.

וואס שייך דעם לעצטען פאל קענען מיר דעם „פאד-פרענגעזש" בערוהיגען. זאל ער זיך נישט נעמען צום הארצען. ט'איז קוויט. די דראזשקעס מיט די שילדלעך „כזשעשטשאנסקא דראזשקא", האבען דורך דעם ה' ראמואלד געריטש גארנישט היזק געהאט. פארדאס האט זיך „אדוועטוועט" דער יודישער פאפיראסען סוחר ישראל קלעמפנער פון זשעראמסקי 1, וועלכער איז געפאהרען אויף א דראזשקע מיט אזא שילדעל. מען שמועסט, אז נאך אזעלכע יודען טהוען דאס זעלבע. אלזא די „עוולה" איז אויסגעגלייכט, אפשר נאך מיט אנ'עודף. ווי אזוי די אנדערע יודען הייסען, ווייסען מיר נישט, וועגען ה קלעמפנער האט אונז דערצעלט דער ה' נפתלי טוכמאן, וועלכע האט דאס אליין געזעהן מיט נאך יודען.

אויב דער „פאד-פרענגעזש" פיהלט א „קשיוודע" דורכ'ן טהאט פון ה' געריטש און אלארמירט העגען דעם זיינע לעזער, האט ער זיי נעבעך אומזיסט בעאומרוהיגט און ער האט נאך אנ'עצה זיי צו בערוהיגן. דאס קען ער טוהן דורך רעפראדוצירען דאס בילד פון יוד קלעמפנער וועלכער האט אויסגעבעסערט די „עוולה" און דער חשבון איז צדק. מיר האלטען נישט געהאט דאגעגען. אזעלכע יודען מעג ער אבפארטרעטלען.

און פון דער צווייטער זייט וואלט אויך נישט געשאדט דער ה' ישראל קלעמפנער זאל אדורכלעזען דעם „פאד-פרענגעזש" נומ. 33 פון 5|8 ה. י. וואו עס געפינט זיך די „שווארצע" ליסטע פון נישט-יודען, וועלכע קויפען ביי יודען און פאהרען מיט יודישע דראזשקעס. זאל ער א קוק געבען. זיין בילד פאסט זיך דארט אריין אלס מוסטער-בילד, ווי אזוי א יוד פאהרט מיט א בלעכעל-דראזשקע. ער איז פון די וואס וואלטען געקענט אויפווייזען דעם גראבען טעות פון „פאד פרענגעזש" און וועגען זיין אומזיסטען אלארם...

אזוי זאגט דאס

פון א גוטער קיך:

צו פרעגלען און באקען מעל-שפייזען דארף מען בענוצען נור דאס עס-פעטס „צערעס". וועלכע ווערט אויסגעארבייט פון קאקאס-ניס. דאס דאזיגע ריינע זעהר שפארעוודיגע פעטס איז נארהאפט און לייכט פערדייליך. דאס 100%-גע קאקאס-פעטס „צערעס" ווערט אויסגעארבייט אונטער דער השגחה פון הרב שמחה פרענקעל פון סקאווינא און קען רעקאמענדירט ווערען פאר אלע וואס היטען אב כשרות.

כשר

Ceres

100% ענטהאלט פעטס

נייער חזן דאווענט די ימים-נוראים אין שוהל.

דעם פאריגען שבת האט געדאווענט אין שוהל אויף פרובע דער חזן משה ענגעלשטיין פון פשעמישל. ער איז געווען דער צווייטער לויט דער רייה וואס איז געקומען קיין ראדאם אין שייכות מיט'ן חזנים-קאנקורס, וואס די גמינע האט פערעפענטליכט. ביידע פרובע-שבתים האבען בעוויזען, אז קיין ראדאם איז נאך פארלויפיג נישט געקומען קיין חזנישע שישקע, וואס זאל קענען קאנקורירען מיט דער שטימע פון חזן גרשון יאפע. ס'האבען געדאווענט ביז היינט צוויי חזנים. פון טארנאוו און פשעמישל, אבער מען מוז זאגען דעם אמת, אז דאס זענען מעהר בעלי-תפילות, טאקע גוטע בעלי תפילות, אבער נישט קיין חזנים פון העכערען גראד, ווי עס פאסט פאר אזא שטאדט ווי ראדאם. דער צווייטער, ה' ענגעלשטיין, האט בעסער אויסגענומען ביים עולם פון דעם ערשטען, דעם טארנאווער, מיט זיין בע'טעמט זאגן. אבער הכל מודים, אז ווען ער וואלט נאך דערצו געהאט יאפעס שטימע, אדער פערקעהרט, ווען חזן יאפע זאל האבען זיין נוסח אין זאגען, וואלט ארויסגעקומען א דאווענען פרימא סארט.

מיט'ן חזן ענגעלשטיין האט די גמינע געהאט א שטיקעל סכסוך. ער האט זיך נעמליך געמאהנט פאר הוצאות-הדרך. די גמינע האט זיך בערופען אויפ'ן קאנקורס, וואו עס ווערט געמאלדען, אז רייזע-הוצאות וועט אומגעקעהרט ווערען נאר דעם חזן, וועלכער וועט אנגענומען ווערען אויפ'ן פאסטען. ווייטער אלע אנדערע, אויב זיי קומען אויף פרובע, מוזען זיי קודם כל רעזיקירען מיט אייגענע רייזע-שפעזן. דער ה' ענגעלשטיין האט גע'טענ'ט, אז ער האט געמיינט א פרובע אין א געוועהנליכען טאג; איז ער געקומען מיטוואך, כדי צו קענען זיין צוריק נאך דארט שבת ביי זיין קהל און קענען דאווענען און זאגען די ערשטע סליחות. און צווייטענס האט ער מאטיווירט, קען ער נישט רעזיקירען. ווארום סאמער נעפעלט צר גישט, וועט ער איינרייסען מיט זיין קהל, וואס ווארפט אויף איהם מיט סליחות און דערצו וועט ער זיך נאך האבען אויסגעברענגט געלד פאר דער רייזע. חזן ענגעלשטיין האט געוואלט באלד צוריק פאהרען א היים נאך פאראבסאגען דינסטאג, אבער ער האט זיך אפנים מישב געווען און געבליבען, גלויבענדיג, אז די גמינע וועט איהם פארט קיין פחלה נישט טוהן.

ווייזט אויס, אז ה' ענגעלשטיין איז חוץ א חזן, אויך א סוחר. ער איז געבליבען און ס'איז געמאכט געווארען א שטיקעל טראנזאקציע. ער האט געדאווענט שבת, געפאלן געווארן נישט קשה'דיג דעם עולם און יעצט האלט עס דערביי, אז ער וועט טאקע דאווענען אין ראדאם אויף די ימים נוראים. דאס איז דערפאר, וואס חזן יאפע איז קראנק און ער טאר נישט דאווענען פאר'ן עמוד; היינט איז שוין דער לעצטער שבת פאר יום-טוב און די גמינע האט מורא געהאט ווייטער אצינד פארטצוזעצען דעם קאנקורס, ווייל ס'איז נישט בעוויסט, צי ס'קאן נישט אמאל קומען אנ'ערגערער און דאן וועט זי האבען א קלאפאט מיט א חזן פאר דער שוהל אין רעכטען ברען פון ימים נוראים-סעזאהן. האט מען געמאכט א „טימטשאסאָווע" געשעפט מיט'ן חזן ענגעלשטיין. ער בעקומט 550 זל. פאר די ימים טובים, 200 זל. גיבט די גמינע א כאר און תוץ דעם קעהרט זי איהם צוריק די הוצאות-הדרך.

אלזא ה' ענגעלשטיין האט נישט געמאכט קיין קרום געשעפט. ער איז געקומען אויפ'ן שפרינג, געגעבען א זינג און ער וועט הערען פון א מטבע א גוטען קלינג. און זיין קהל, אזוי ווי עס האט געווארט אויף איהם מיט די סליחות, וועט עס אויך ווארטען מיט'ן נתנה תוקף.

די שוהל-גבאים ריכטען זיך דערוייל אויף א גוטע פרעקווענץ פון דאווענער און „שטעדט". נו, עפעס א נייער חזן, א נייער נוסח, א גוטער זאנער, נייע חזנישע קונץ-שטיקלעך און בכלל שטעלען זיי אויף דעם, וואס יעדער נייע זאך לאקט און איז אנ'אטראקציע.

געוו. פרעזעס פון „ז.ז.ז." בעשולדיגט אין א גנבה.

דאס געריכט בעשלאסען צו ברענגען א צום טויט פערארטיילטען.

אין לאקאל פון היגען ז. ז. ז. אויף זשעראמסקיעגא 15 איז ארויסגעגנב'עט געווארען א שרייב-מאשין מיט א ראדיא-אפאראט אויף דער סומע פון 970 זל. עס איז געפאלען א חשד אויף די דריי חברים קאמפסקי, בושזשינסקי און חיענצקאווסקי.

מיט עטליכע טעג צוריק איז מאריאן קאמפסקי געברענגט געווארען פאר'ן היגען געריכט. בעשולדיקט אין אויספיהרען די אויבענדערמאנטע גנבה.

קאמפסקי איז געוועזען פרעזעס פון ראדאמער ז. ז. ז.. איצט זיצט ער אין תפיסה פאר רויבעריי. ער איז פאר א רויב-אנפאל פערארטיילט געווארן אויף 6 יאהר תפיסה. זיינע צוויי חברים בושזשינסקי. און חיענצקאווסקי האבען זיך צום פראצעס נישט געשטעלט, ווייל זיי זיצען אין תפיסה ווייט פון ראדאם אויך פאר רויב-אנפאלען. דער לעצטער, חיענצקאווסקי איז פערארטיילט געווארען צום טויט פאר ערמארדען א פאליציאנט און זיין פראצעס איז אין אפעלאציע.

צוליב דעם וואס צום פראצעס האט זיך נישט געשטעלט דער סעקרעטאר פון „ז. ז. ז. דימעק און אויך נישט די בעשולדיגטע בושזשינסקי און חיענצקאווסקי, האט דאס געריכט בעשלאסען צו ברענגען די 2 אנדערע בעשולדיגטע ווי אויך אויפצופאדערען דעם עדות דימעק צו שטעלען זיך אויף דעם 2-טען טערמין פון פראצעס.

אר.

דער צוזאַמענפאָהר פון קליינהענדלער פון דער קעלצער וואָיעוואָדזטווע.

אויף דער ראדאמער קליינהענדלער-פערבאַנד איז געוועזן פערטרעטעז אויפ׳ן צוזאַמענפאַהר.

אין טשענסטאָכאָוו איז זונטאג פאָרגעקומען אין זאַל פון „מכבי" דער צוזאַמענפאַהר פון קליינהענדלער און מאַרקשטעהער פון דער קעלצער וואָיעוואָדזטווע. צום צוזאַמענפאַהר זענען געקימען 46 דעלעגאַטען, ווי פון סאָסנאָוויץ בענדין, קעלץ, ראדאָם, מישקאָוו, כמושטמיעשיץ, פושעדבאָרוש, קלאָבוצק, טרוסקאָלאָס, קושעפיץ, טשענסטאָכאָוו און אנד.

דעם צוזאַמענפאַהר האָט געעפענט דער פרעזעס פון דער טשענסטאָכאָווער קליינהענדלער-אָרגאַניזאַציע ה׳ א. עפשטיין און דאַן וועדט אלס פאָרזיצער פון צוזאַמענפאַהר איינגעלאדען ה׳ גוטענשטיין פון בענדין.

דעם פאָרזיץ האָט געפיהרט האַנדעלס ראַט גוטענשטיין (בענדין) און אין פרעזידיום זענען געזעסען די ה"ה: פעדערמאַן (סאסנאָוויעץ), מינץ—גורסקי (קעלץ) לאַוניק רעכניץ (בענדין) פלאַצקי (ראדאָם) פריירמויער (טשענסטעכאָוו) און דירעקטאָר מ. מאַנעסאַ (טשענסטעכאָוו) אַלס פראָטאָקולאַנט.

דאָס ערשטער וואָרט בעקומט דער פרעזעס פון צענטראַלען קליינהענדלער פערבאַנד אדוו. זונדעלעוויטש פון וואַרשע, וועלכער ניט איבער, אַז די צענטראַלע אָרגאַנען פון פערבאַנד וועלענדיג אנטקעגעקומען מיט הילף דער יודישע קליינהענדלער-מאַסע אין יעצטיגען שווערן מאָמענט, האָט בעשלאָסן איינצואָרדנען אזעלכע ראַיאָן-צוזאַמענפאַהרען, כדי נעהנטער זיך צו בעקענען מיט די וועהטאָגען און נויטען פון די יודישע קליינע סוחרים און אַרויסראַטעווען זיי פון די פיין און ליידען. די פיהרער פון פערבאנד האָבען דעריבער דעם צוזאַמפאָהר פון אונזער וואָיעוואָדזטווע איינגעאָרדענט נישט אין קעלץ, נאָר אין טשענסטעכאָוו, ווייל דא ארום טשענסטאָכאָוו ווערט אויף אַנ׳אונגעהויערן אויפן בעקעמפט דער יודישער האנדעל ווייטער רעדט פרעזעס זינדלעוויטש ארום די שווערע סיטואַציע פון יודישען דעטייל און קליינהאַנדעל, זאָגט, אז דעם יודישען סוחר ווערען נישט געגעבען קיין קרעדיטען, אין דער זעלבער צייט, וואָס די ניי-אויפגעקומענע פוילישע סוחרים גיט מען די גרעסטע קרעדיטען א. ז. וו. דער רעדנער האַלט אָבער, אַז מען טאָר די האָפנונג נישט פערלירען, אַז נאָהנט איז דער טאָג, ווען ס׳וועט ענטשטעהען דאָס נייע דעמאָקראַטישע פוילען, וואָס וועט נישט מאַכען קיין אונטערשיעד צווישען איין בירגער און צווייטען נאָר דערפאַר, וואָס דער, אָדער יענער געהער צו אַנ׳אנדערער רעליגיע.

עס ווערען דאַן פאָרגעליינט בעגריסונגס-טעלעגראַמען פון פערשידענע שטעדט, וועלכע זענען נישט אָפיציעל פערטרעטען אויפ׳ן צוזאַמענפאָהר.

עס רעפערירט דאַן דער דירעקטאָר פון דער צענטראַלע ה׳ בערלינער, וועלכער רעדט ארום די פערשידענע אינדוסטריע-געזעצען, וואָס זענען א טויט-אורטייל פאַרן יודישען האַנדעל. ער בעריהרט אויך דעם ענין מיט׳ן איבערטראָגען די מאַרק אויף אונטערשטעדטישע פלעצער, וואָס ווערט אָבגעטהון כלומר׳שט אונטערן נאָמען פון קלינגענדיגען וואָרט „אורבאַניסטיק", פון פערשענערען די שטעדט, און דערווייל ווערען גאָר אַזוי-אַרום בעגראָבען הונדערטער עגזיסטענצען פון יודישער מאַרקשטעהער. דער רעדנער שילדערט די טרויעריגע לאַגע פון יודישען קליינהענדלער, וועלכער זיצט א גאַנצען טאָג ביי זיין געוועלב ווי ביי אַנ׳אָפענעם קבר, ווייל קיין קונה לאָזען די פיקעטניקעס צו איהם נישט אריין און דער יודישער סוחר פינסטערט אַזוי אָב אָהן א גראָשען לייזונג. דיר. בערלינער רעכענט אויס א רייהע האַנדעלס-צווייגן, וואָס ברעכען זיך איין פאר יודען צוליעב די פארשידענע נייע געזעצען, ווי יאטקעס, מילכערייען. דאַן געהט אויך אריין בקרוב אין לעבען דאָס נייע געזעץ וועגען האַנדעל מיט טאַבאַק-אויסארבייטונגען א. ד. גל. ליידער אָבער — זאָגט ווייטער דער רעדנער — האָבען די יודישע הורטאָווניקעס נישט קיין פערשטענדניש פאַר׳ן יודישען קליינהענדלער און אין דער צייט, וואָס דער יודישער הורט-סוחר גיט גרויסע קרעדיטען די ניי-אויפגעשטאַנענע פוילישע סוחרים, נעהמען ווי גלייכצייטיג אוועק די קרעדיטען ביים יודישען קליינהענדלער.

אָבער -- שרייט אויס דיר. בערלינער — מיר טאָרען דעם מוט נישט פערלירען, ווייל מיר זענען אין ראַזיגען ווירטשאַפטליכען קאַמף געגליכען צו גלית מיט דוד׳ן און סוף-כל-סוף וועט זיעגען דוד, ווייל אונזער איז די גערעכטיגקייט.

ביידע רעפעראַטען פון די צענטראַלע פאָרשטעהער האָבען געמאַכט א גרויסען רושם אויף די פערזאַמעלטע.

ווייטער זענען אָבגעגעבען געוואָרען בעריכטען וועגען מצב פון די יודישע קליינהענדלער און מאַרקשטעהער אין די בעזונדערע שטעדט און שטעטלעך פון דער קעלצער וואָיעוואָדזטווע. אין שווערע פארבען האָבען די דעלעגאַטען געשילדערט די לאַגע פון יודישען האַנדעל, וועלכען ס׳קומט אויס אויף שריט און טריט צו קעמפפען מיט די מכשולים און שטערונגען מצד די פערשידענע סטראַר-העלדען, אַזוי, אַז איינציגווייז ווערען אַראָבגעשטופט פון דער אויבערפלאַך די יודישע סוחרים און אויף זייער אָרט וואַקסען אויס נייע „אָוושעם"-סוחרים.

דער ערשטער בעריכטעט ה. א. עפשטיין (טשענסטאָכאָוו), וועלכער רעדט אָרום די לאַגע פון די היגע מאַרק שטעהער. שוין 9 חדשים, ווי עס עקזיסטירט אין טשענסטאָכאָוו א פעסטער, צענטראַליזירטער קליינהענדלער-פעראיין. עס איז אויך ביים פעראיין פאַראַן א גמילות חסדים קאַסע, וועלכע דיספּאָנירט מיט קריב 8000 זל. וועגען דער לאַגע פון באיקאָט זענען אונטערגענומען געוואָרען א רייהע אינטערווענציע, וואָס האָט געבראַכט, אַז ס׳איז עטוואָס פערלייכטערט געוואָרען אין דער הינזיכט עס האָבען זיך דורך דער לעצטער צייט ליקווידירט פיעל קראָמען, און עס דאַרף דעריבער אונטערגענומען ווערען די נויטיגע הילף, כדי די באַדראָהטע פון אונטערגאַנג קראָמען צו דערהאַלטען.

דאַן גיבען ווייטער אָב בעריכטען: פעדערמאַן (סאָסנאָוויעץ) יאַקובאָוויטש, שמולעוויטש (קלאָבוצק), דיר. גורסקי (קעלץ), העלער (פשעדבאָוש) א. אנד. דער טרוסקאָלאַסער דעלעגאַט שילדערט די טרויעריגע לאַגע פון זייער שטעדטעל, וועלכעס איז אויסגעשטעלט אויף הפקר צוליעב דעם, וואָס דער פאָסטערונעק געפינט זיך א פאָר קילאָמעטער הינטערן שטעדטעל.

דער דעלעגאַט פון ראדאָמער קליינהענדלער-פערבאַנד פלאַצקי ווייזט אָן אין זיין בעריכט, אַז ראדאָם איז אויך נישט קיין גאַנצער יוצא מן הכלל. אפשר איז דאָ לייכטער ווי ערגיץ אַנדערש, דאָך פאָטאָגראַפירט מען אויך דאָ פוילישע קונים וואָס קויפען ביי יודען און מען פיקעטירט אַזוי ארום צו ביסלעך פון צייט צו צייט. דער פרעזעס פון דער קהלה ה׳ דען און דער יודישער לאַווניק ראָטענבערג האָבען זיך געווענדעט וועגען דעם אין דער סטאַראָסטוואָ, וואו מען האָט זיי צוגעזאָגט דעם ענין צו ערלעדיגען. אין ראדאָם פיהרט טאָקע אָן מיט דער שטאָטישער בעל-הבתיש. קייט פ. פ. ס. דאָך איז מען נישט גענצליך פריי פון פערשידענע אַנטיסעמיטישע אַרויסטריטען. ראדאָם איז נישט קיין אויסנאַהם פון אַנדערע שטעדט אין הינזיכט פון דער אַלגעמיינער לאַגע.

ה׳ פלאַצקי גיעט איבער ווי אַזוי דער קליינהענדלער-פערבאַנד איז געשאַפען געוואָרען אין ראדאָם און וועגען זיינע אָבגעטהוענע אַרבייטען ביז היינט און ענדיגט מיט אַנ׳אַפעל צו די פאָרשטעהער פון דער צענטראַלע ה"ה פרעזעס זינדלעוויטש און דיר. בערלינער, וועלכע זאָלען, אַזוי גוט ווי זיי האָבען מיטגעווירקט די דאָזיגע פלאַצובקע צו גרינדען, אויך אויף ווייטער העלפען איהר שטיצענדיג די זעלבסט-הילף קאַסעס פון אַלע קליינהענדלער אָרגאַניזאַציעס און די ראדאָמער בתוכם מיט געוויסע געלדער, פון די געלדער, וועלכע קומען פון אַמעריקאַ צו שטיצען דעם קליינהאַנדעל אין פוילען.

צום סוף ענטפערט אָב אַלע רעדנער דיר. בערלינער און עס ווערן אנגענומען פאָלגענדע רעזאָלוציעס:

1· די ראַיאָן-קאָנפערענץ טראָגט ארויס דעם שאַרפסטען פראָטעסט נעגען דער כוואַליע פון אַנטיסעמיטיזם, וואָס בושעוועט איבער׳ן לאַנד און דריקט זיך אויס אין באיקאָטירען, פיקעטירען די יודישע קראָמען און דערפיהרען דעם קליינהענדלער צו אונטערגאַנג, דער יודישער קליינהענדלער מוז גענומען ווערען אין שוץ פון דער מלוכה אַלס גלייכבערעכטיגטער בירגער און ס׳מוז איהם פערזיכערט ווערען זיין רעכט פון שוץ, לעבען און פרנסה.

2· די קאָנפערענץ ערמוטיגט די ברייטע קליינהענדלער-מאַסען נישט אריינצופאַלען אין אַפּאַטיע און יאוש, נור מיט א פערשטאַרקטער ענערגיע זיך געגענשטעלען דער באיקאָט-כוואַליע.

3. אנערקענענדיג, דאָס די איינציגע רעטונג פאַרן יודישען קליינהענדלער אין זיין קאַטאַסטראָפאַלען מצב איז איצט די פראַגע פון קרעדיטען - פאָדערט די קאָנפערענץ אויף די עקזעקוטיווע אונטערנעמען די געהעריגע שריט, כדי צו שאַפען לאַנגטערמיניגע קרעדיטען פאַר די גרויסע צאָהל פעראָרימטע קליינהענדלער.

4. די קאָנפערענץ פאָדערט אויף די עקזעקוטיווע צו שאַפן די קאַלעקטיווע איינקויפס - שטעלען און אַפּמאַכען, וועלכע קענען ערלייכטערען די עקזיסטענץ פון יודישען קליינהענדלער.

אכטונג אברהם׳ל לעווין!
די שוויגער איז שוין געשטאָרבען.

פיאָל. „אונזער לעבען" האָט אָפּגעדריקט פאָלגענדען נאָטיץ מיט דער בקשה צו אַלע צייטונגען עס איבערצודרוקען:

דער 32 יאָריגער ביאַליסטאָקער איינוואוינער אברהמל לעווין האָט געהאַט אַרבעט און פאַרדינט אויף חיונה פאַר זיך מיט דעם ווייב און צוויי קינדערלעך.

דער שלום-בית פלעגט אָבער אָפט געשטערט ווערען צוליעב דער שוויגער, וועלכע פלעגט מאַכען דעם איידים „וויסטאָוועס", ווען ער האָט אַמאָל אויסגעגעבען א גראָשען אָן א זיים, אָדער פערבראַכט עוניג מיט חברים.

איינמאָל נאָך אזא מחלוקת האָט ער געזאָגט צו דעם ווייב, צביה: איך גיי אוועק פון שטוב, און צוריקקומען וועל איך ערשט דאַן, ווען דיין מאַמע וועט שוין ניט זיין.

דאָס איז געווען א שבת אינדערפריה מיט 4 חדשים צוריק; ער האָט זיך אָנגעטאָן, אַוועקגעגאַנגען, און מער האָט מען איהם שוין טאַקע נישט אנגעזעהן.

אין א קורצער צייט אַרום האָט פּאַסירט דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט: די שוויגער איז געשטאָרבען; אָבער צוריק איז ער דערווייל נישט געקומען.

די לאַגע פון דער אַוועקגעלאָפענער פאַמיליע איז שוידערליך; די צופה׳לעך זענען ממש נאַקעטע און באָרוועס; די מאַמע גייט אויסשרעקן א האַנד; זי איז אָבער קיינמאָל קיין שנאָרערקע נישט געווען, קומט זי כמעט מיט ליידיגען, און די קינדער לעבען דערפון, וואָס רחמנותדיגע שכנים גיבען זיי.

בעט זי: אפשר ווייס עמיצער פון איהם, זאָל מען איהם זאָגען, אַז די שוויגער זיינער איז שוין נישטאָ און ער קען שוין קומען צו זיין ווייב און קינדערלעך.

זיינע סימנים: מיטעלוואוקס, שוואַרצער קאָפּ, די האָר אויפן פנים געלבלעך.

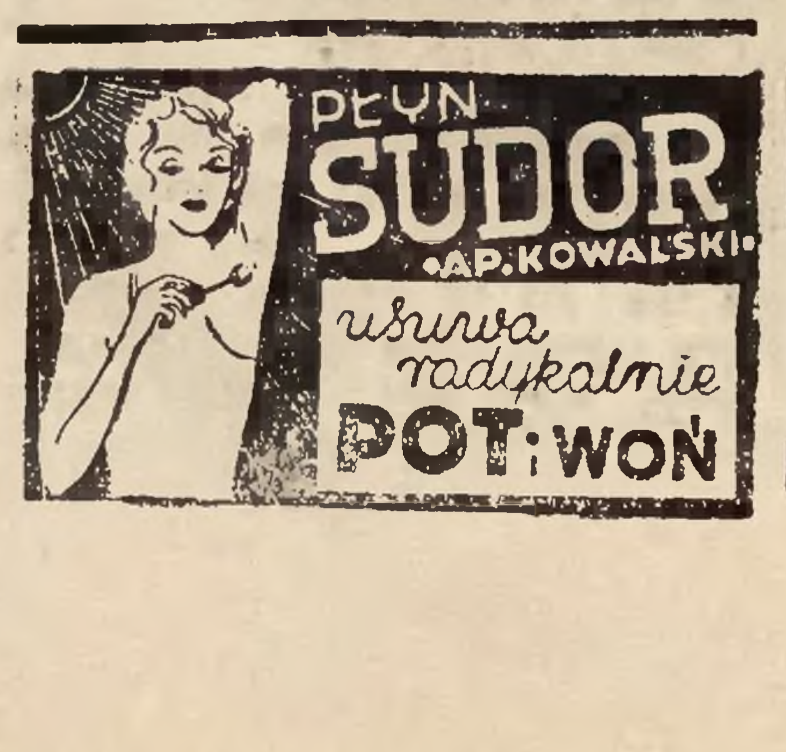

לקונה עבדיו בדין.

א חסידיש מעשה'לע

בן השמשות ימים נוראים. די זון ברענט אויפן מעריב-הימל בלוטיג, גע-היימניספול. לאנגע פאסן גינגאלד - רויס זוימען די הימל-ראנדן...

דאס ברענט מען איצט די רשעים אין גיהנום...

מיט א האלב-גראהע באָרד, א צו-אַקערטן שטערן, א ברייט - פלייציגער, זיצט ער, ר' יוסף מלמד, דער פלאַמ-פייערדיגער חסיד, דער שטאָלצער מיט זיין חסידישע טראדיציע, מיט זיין בעל-תפילה'שקייט, און מיט א סודות-פולער מינע, און פערציילט מיט אַן אייגענאַר-טיגער, האלב מיסטישער, געדעמפטער שטימע:

...און אז ס'איז געקומען צו דער תפילה „לאל עורך דין", האט דער עולם פלוצלינג דערפיהלט, ווי א שווערער וואָלט זייערע הערצער אַרומגעכאַפּט, עפּעס אַ מורא. אַן אומבאַוואוסטער פחד האט געשוועבט אין דער לופט, אין בית-המדרש און דער קדושת לוי, זכרונו לברכה, איז געשטאַנען מיט א געבויגענעם קאָפּ און מיט א ציטערדיגן קול געזאָגט פסוק פאַר פסוק. און אז ס'איז געקומען צום איט „לקונה עבדיו בדין", איז זיין הייליגער קאָפּ א פאַל-אראָפּ-גע-געבן אויפן שטענדער מיט אַזאַ קראַפּט, אז-אַן „אוי" האט זיך אַרויסגעריסן פון די מיילער פון טויזנטער מתפלים און א טויט - שטילקייט, ווי אויף א פער-וואָרפענעם בית-הקברות, האט איינגעט-רעטן... די הערצער האָבן מיט שרעק געקלאַפּט, אלעמענס קעפּ האָבן זיך אויפגעהויבן און מיט פחד אהינגעקוקט צום שטענדער, נעבן וועלכן דער קדושת-לוי ז"ל איז געשטאַנען איינגעבויגן אין צווייען מיטן קאָפּ אויפן שטענדער. קיינער האט נישט געוואָגט הויך צו אָטעמען. אלץ איז ווי אָפּגעשטאָרבן...

און דאָ ציען זיך די מינוטן, ס'איז שוין אַוועק א היפּשע ווײַלע. ס'איז שוין אַ פירטעל שעה, א האלבע שעה און נאָך א האלבע שעה און דער קדושת לוי ז"ל שטייט אַ געבויגענער אויף דעם זעלבן אָרט. זיין הייליגער גוף גיט זיך נישט קיין באַוועג, קיין ריר, און דער קאָפּ ליגט איינגעהילט אין טלית אויפן שטענדער.

פארשטייט שוין דער עולם, אַז עפּעס אויסטערלישעס ה אָ ט פּאַסירט, גאָר מ'ווייסט נישט וואָס... און דער פּחד וואַקסט דעריבער נאָך שטאַרקער, נאָך שרעקליכער.

פלוצלינג האט דער קדושת לוי ז"ל מיט רעש דעם קאָפּ אויפגעהויבן, זיין פיגור האט זיך אויסגעגלייכט און מיט פריי-דיגער התלהבות האט געקלינגען זיין הייליג קול.

— „לצופה נסתרות ביום דין, לקונה עבדיו בדין!"

דער עולם האט זיך אויפגעכאַפּט ווי פון א טיפען חלשות-דרימעל, די געדריקטע שטימונג איז מיט איינמאָהל פאַרשוואונדן, די פנימער האָבן זיך אויס-געלייטערט, די געבויגענע גופים אויפגע-גלייכט, א הייליגע התלהבות האט אלעמען אַרומגעכאַפּט און אַזוי זענען שוין אַוועק די רעשט תפילות אין א געהויבענע שטימונג.

— — — — — — — — —

שפּעטער ביים טיש - פירען, האָבן איינינע מקורבים זיך גענומען די דרייס-קייט און געבעטן דעם רבין ער זאָל ערקלערן, וואָס אַזוינס איז היינט פאַר-געקומען ביים פסוק „לצופה נסתרות ביום דין".

דער קדושת לוי ז"ל האט זיך צו-שמייכעלט און ער האט אָנגעהויבן:

יאָר איין, יאָר אויס, אַז ער איז גע-קומען צום פסוק „לצופה נסתרות ביום דין, לקונה עבדיו בדין" האט ער זיך אָפּגעשטעלט און נישט געקענט ווייטער גיין: וואָס הייסט דאָס אַזוינס „לקונה עבדיו בדין? דער רבונו-של-עולם קויפט קנעכט? היתכן?

אויך היינט, אַז ער איז געקומען צו דער דאָזיגער שטעל אין דער תפילה פון „לאל עורך דין", האט ער זיך אָפּ-געשטעלט און נישט געוואוסט קיין פשט. האט ער זיך אָ ב ע ר איינגעשפּאַרט און נישט געוואָלט ווייטער זאָגן, ביז מ'וועט איהם נישט מן-השמים אויסטיי-טשן דעם פשט פון די ווערטער.

און ער האט זוכה געווען צו עלית-נשמה... דאָס איז געווען אין דער רגע, ווען זיין קאָפּ איז ווי א נישט-לעבעדי-גע זאַך, רחמנא-ליצלן, אַראָפּגעפאַלען אויפ'ן שטענדער...

...אַז ער איז אַרויפגעקומען, האט ער דערזעהן אין דעם היכל, וואו מ'וועגט און מען מעסט די יודישע מצוות און עבירות... ווי דער שטן, ימח-שמו, שטייט און קאָמאַנדעוועט מיט א גרוי-סער מחנה פון דער סטרא אחרא. זיי ברענגען, זיינע לייט, איינער נאָכ'ן אַנ-דערן, גרויסע זעק אָנגעשטופּטע מיט יודישע עבירות, און דער שטן לייגט זיי מיט א ווילד געלעכטער אַרויף אויף דער וואָג-שאָל... אויף דער צווייטער וואָג-שאָל האט דער מלץ-יושר אַרויפגעלייגט עטליכע קליינע זעקעלעך מיט מצוות. און די וואָג-שאָל מיט די זעק עבירות האלט אלץ אין איין אַראָפּ-פאַלען און די מחבלים ברענגען נאָך און נאָך, ס'נעמט גאָר קיין סוף נישט...

פלוצלינג ווערט א רעש. די טיר פון דעם היכל משפט פראַלט זיך אויף מיט א געפילדער און טומעל און עס לויפט אריין ר' לוי יצחק...

אויפ'ן אַקסעל טראָגט ער עפּיס א הרוג. שווער געווען צו דערקענען, צי א יוד אָדער א גוי, נישטאָ קיין באָרד און פאות, און ער איז געווען שרעקליך צו-מזיק'ט...

און ר' לוי יצחק א פערשוויצטער און אויסגעמאַטערטער, טוט מיט זיינע לעצטע כחות א שליידער דעם הרוג אויף דער שאָל און דאָס צינגעל בויגט זיך... און ר' לוי יצחק שטעלט זיך אוועק פאַר דער פמליא און פון זיין מויל שפריצען פונקען פייער.

אַזאַ היך, אַוש סמאל און זיינע מיט-העלפער האָבן זיך געמוזט אָברוקען.

ער טענה'ט: א יוד איז נישט אָבצו-שאַצען. אפילו זייענדיג א חוטא איז ער מלא מצוות כרמון.

והראיה דער הרוג. בערל גוי האט מען איהם גערופען אין שטאָדט. פאַר איהם איז נישט געווען קיין זאַך, וואָס ער האט נישט געמעגט. ער האט אַלעס געטון, אַלעס געגעסען, אפילו יום כפור איז ביי איהם וואָכעדיג געווען... און אַט דער בערל גוי האט מקריב געווען זיין לעבען ווען די פּאָגראָמטשיקעס האָבן געשענדעט יודישע טעכטער און די ספרי תורות...

האט דאָס בית-דין איינגעזעהן זיין גע-רעכטע טענה און גע'פסק'נט, דאָס בערל גוי האט מקדש השם געווען — און דאָס צינגעל טוט זיך א וואַקעל, און שטעלט זיך גלייך אויף גלייך... נישט אהער, נישט אהין, נישט חייב און נישט זכאי... אַז סמאל האט דאָס דערזעהן, האט ער אויפגעהויבן א געשריי, סטייטש ער האט אויך נאָך עבירות, זיי וועלען בא-ווייזען די יודענס זינד, און אומר ועושה, ער ווינקט זיך גניבה'ש איבער מיט זיינע רוחות און זיי אויס פייל פון בוי-גען לייפען און זענען שוין צוריק מיט פעק עבירות... אין דער מינוט האט זיך ר' לוי יצחק א ריס-געטון פון זיין אָרט ער איז צוגעלאָפען צו דער וואָג און טריאָך... אַלע עבירות זענען אַריינגע-פאַלען אין שאול תחתיות. דאָס צינגעל האט זיך א שטאַרקען וואַקעל געטון, און געוויזען זכאי. און זכאי — איז זכאי, און בית-דין פסק'ענט זכאי...

איז געוואָרען א רעש און א טומעל, סמאל ימח שמו לעגט איין וועלטען, ער רייסט זיך זיינע שר'שע האָר פון קאָפּ:

— סטייטש אַזאַ גניבה אונטער דער האַנד! און סמאל טאָדערט צו משפט'ן ר' לוי יצחק'ן פאַר זיין גנבה. ער מוז די עבירות אָבגעבען און אויב ניט זאָל ער פערקויפט ווערען פאַר א קנעכט און בית דין אנערקענט סמאל'ס טענה. עס איז דאָ עדות... און טראָגט אַרויס אַ פסק. ר' לוי יצחק מוז פערקויפט ווערען פאַר א קנעכט.

און באַלד ערקלערט מען אַ טאָרג אויף דעם הייליגען בערדימשעווער. דער היכל איז פול פון צדיקים און מלאכים און להבדיל שדים און רוחות... אלע האַנד-לען און אלע דינגען זיך... און שוין האט דער האמער געזאָלט צוקלאַפּען זכה... א צדיק האט דעם העכסטען פרייז געגעבען, נאָר אין דער מינוט האט סמאל אַ געשריי געטון: איך גיב מיין גאַנץ מלכות... איך גיב מעהר פאַר אלע... און שוין רופט דער פערקויפער: צום ערשטען מאָהל... צום צווייטען מאהל... צום צווייטען מאָהל... ער צי-טערט, דער האמער שאָקעלט און טריי-סעלט זיך ביי איהם אין האַנד... אלע ציטערען... די מלאכים און צדיקים וויינען... ר' לוי יצחק ציטערט און איז פערשוואַרצט...

— הייליגער טאַטע, — בעט ער זיך מיט טרעהרען — דער מקטרג וויל צוריק פון מיר די געגנבטע זעק מיט עבירות, אין וועלכע ס'האָבען זיך געפונען אַזעלכע חטאים, ווי זנות, גניבה, רציחה, הריגה, שבועת שוא, עבודה זרה, און נאָך אַנדע-רע שווערע זינד רח"ל, רבונו-של-עולם, פון וואַנעט זאָל איך נעמען אַט די אַלע עבירות אנצוגעבען? האָב איך דען חס-וחלילה, עובר געווען אויף די דאָ אַלע אויסגערעכענטע מעשים רעים?

גאָר סמאל שיינט אין שטראַהלט פון גליק און שוין האלט זיך דער האמער אַרונטערצולאָזען... און אין דער מינוט האט זיך א קול דורכגעטראָגען אין אלע עולמות און היכלות, די וועלט ציטערט און טרייסעלט זיך. אלע צדיקים און נשמות זענען אויפגעשטעלט געוואָרען... אַזאַ קול האט מען נאָך נישט געהערט, זינט קבלת התורה. און דאָס קול קומט פון כסא הכ-בוד, גאָט דער האָר פון דער וועלט, דער מלך מלכי המלכים. שטעלט זיך צום טאָרג ער געהט האַנדלען און באַט זיין פרייז - כי לי כל הארץ... אלע און אלעס געהע-רען צו מיר... קיינער קען עטוואָס געבען פאַר איהם... אלעס איז מיינס... איך קויף איהם פאַר א קנעכט... ער וועט ביי מיר דינען...

דער שטן ימ"ש האט זיך געקורטשעט פאַר יסורים און ער איז כהרף-עין מיט א געבויגענעם קאָפּ אַוועק און די גוטע מלאכים האָבען אָפּגעגעבען א שבח והוי-דיה צום בורא עולם פאַר זיין גערעכטען משפּט און א שמחה איז געוואָרען אין אַלע הימלען, אין אַלע היכלות, דאָס פאָלק ישראל וועט דאָס יאָהר האָבען א שנת ברכה והצלחה און באותו הרגע איז ער אויפגעקומען און פערשטאַנען דעם פּשט פון די ווערטער: „לקונה עבדיו בדין".

— — — — — — — — —

און דער אַלטער יוסף מלמד האט אויך אָנגעהויבען אונטערזינגען: „לקונה עבדיו בדין"

מ. ה.

יודישע בעטאָן-פאַבריק נ. לערכער

טראַוגוטטא 56, איינגאַנג אויך זשעראָמסקי 18 אַרבייט אויס:

סראַטואַר - פליכן, קאַנאַליזאַציע-רערן, אַלע מאָסן, ברונע - רערן, דאַכווקעס, און אויך אָפּפּלוס - רערלעך צו קעלערס —.

— פאַר מוזמן און ראַטעס—צוגענגליכע פרייזן—גאַראַנטירטע אויסאַרבייטונג —

סטאַציע תרצ"ח!

תרצ"ז פּאַקט זיך אײַן װעג אַרײַן. דאָס אַלטע יאָהר געהט אַװעק און גרײט זײַן אָרט פאַרן נײַעם. װאַליזעס שטעהען אָפען און תרצ"ז שטעהט איבערגעבױגען און פּילט זײ אָן מיט כּלי־פּרלי פּעק, גרױסע און קלײנע. אַ שװערער באַגאַזש.

דאָס אַלטע יאָהר שװיצט בײַ דער אַרבײט און פּרעכט זיך דעם קאָפּ װי אַזױ ער װעט קענען דאָס אַלץ דערהױבען און שלעפּען אױף זײַנע פּערמאַטערטע, צובראָכענע פּלײצעס. ס'איז שױן די לעצטע צװײ טעג, זײַן פּאַספּאָרט לאָזט זיך אױס, ער טאָר לענגער דאָ נישט פערבלײבען אַפילו אײן מינוט. די װיזע איז גרײט און אױסגעשריבען. ער האָט די װיזע בעקומען נאָך דעם ערשטען טאָג פון חודש אלול דורך אַ סיגנאַל פון דער ערשטער תקיעה פון שופר. שױן 30 טעג, דעם גאַנצען לעצטען חודש פון זײַן קאָדענץ. ציטערט און פיבערט תרצ"ז, האַלט זיך אין אײן פּאַרען, אין אײן צונױפקלױבען זײַן „פערמעגענס", װאָס ער דאַרף מיט זיך אַװעקפיהרען אין דעם „לאַנד פון פערגאַנגענהײט", װאו ער װעט זיך אױף אײביג בעזעצען.

נאָך צװײ טעג איז פערבליבען צו דער רײזע און דאָ איז נאָך פאַרהאַן אַזױ פיעל אַרבײט; עס שיטען זיך אױף איהם אַזױ פיעל צרות און שלעק. ער װײסט נישט װאָס טוט זיך מיט איהם; װאָס זאָל ער פריהער אײַנפּאַקען און װאָס זאָל ער פריהער מיטנעמען. אַ שלעכט, אַ ביטער יאָהר געהאַט, נישט געװען קײן אײן טאָג מנוחה. עפּעס שטורעמט און ברױזט אין אַלע װינקלען פון דער ערד. מענשען װילען נישט לעבען בשלום. פעלקער קריגען זיך און אין סאַמע מיטען בלאָנדושעט דער יוד און דעם גאַנצען כּעס לאָזט מען אױס אױף איהם. מען רײסט איהם און מען בײסט איהם פון אַלע זײַטען.

אַ װיסט שלים־מזל'דיג יאָהר האָט ער געהאַט דער תרצ"ז. ער שעלט זיך אַלײן נאָך װאָס ער איז אױף דער װעלט געקומען. שטעהט ער אַזױ און פּאַקט אַרײַן אין די װאַליזעס און אַלץ, װאָס ער לײגט דאָרט אַרײַן איז דורכגעװײקט מיט טרערען. ער דערמאָנט זיך, װי הײנט אַ יאָהר אין דער צײַט, האָט ער נישט געװאָלט אַראָפּגײדען אױף דער זינדיגער ערד און מ'האָט איהם געצװוּנגען, מ'האָט איהם געצװוּנגען און ער האָט געמוזט. ער געדענקט אױך װי בײַ דער ראַנאַטקע שטעהענדיג, האָט ער געװאָלט צוריק אַנטלױפען, דערזעהענדיג דאָס אַלטע פער'חושכ'טע יאָהר תרצ"ו, אָבער מען האָט איהם געשמיסען און געטריבען און ער האָט געמוזט געהן. יאָ. דאָס הערץ האָט איהם געשראָקען. ס'האָט געציטערט באַלד בײַ דעם ערשטען טריט פון דער זײַט באַריערע. אָבער װי ער שטײט אַזױ פערטיפט אין זײַנע דמיונות און מחשבות, פּלאַצען בײַ איהם די שױבען עס פאַלען אַרײַן שטײנער און אױסרופען: װאָן פון דאַנען אַרױס, געגנוג דאָ געװאָהנט!...

תרצ"ז בעהאַלט זיך נישט, נעמט צו אַלע שטײנער מיט אַלע אַנדערע כּלי־משחית אין טראַכט זיך: װאָרפט אַרײַן אַלע אײערע בײזע מעשים. כ'װעל זײ אַלע מיטנעמען. פערפאַלען, אַזױ איז עס שױן מײַן גורל. כ'װיל שױן אַלץ נעמען אױף זיך און זאָל אַ סוף נעמען צו אַלעם בײזן, צו אַלעם שלעכטען, זאָל דער צעקאָבעטער סם־בטיון אַרױסװאַרפען פון זיך אַלע שטײנער, אפשר װעט ער זיך ענדליך שױן בערוהיגען. װאַרפט, װאַרפט אַרײַן טײװלאָנים אין מענשען ־ געשטאַלט אַלע שטײנער; כ'טראָג אױף זיך אַזױ פיעל, װעל איך נאָך דזשװיגען. אָבער שנעלער, מאַכט עס גיכער. כ'האָב נאָך צײט דאָ צו זײַן ס'ה צװײ טעג. איך געה אַװעק און איך אײל מיך צו דער סטאַציע תרצ"ח.

און תרצ"ז שטעהט געבראָכען און געבױגען און קלױבט צונױף אַלע שטײנער; ס'פעהלען אױך נישט אַ פּאָר פּעטאַרדעס, קאַסטעטען, פּלעשער, טראַנספּאַרענטען, לאָזונגען זעהר „שענע" וכדומה נאָך אַזעלכע „גוטע" זאַכען. לײגט דאָס אַלץ אַרײַן אין גרױסע װאַליזעס, אין גרױסע זעק. די משא איז גרױס און שװער, די צײַט איז קורץ און קלײן און דער װעג צו דער סטאַציע תרצ"ח איז לאַנג; איז זיך תרצ"ז מישב און קלױבט זיך שױן בעצײַטענס אין װעג אַרײַן. פאַר דער טהיר שטעהען אױסגעשטעלט דראָזשקעס צו פערנעמען די געפּעק, דעם באַגאַזש, דראָזשקעס פערשידענע, מיט בלעכלעך און אָהן בלעכלעך. יעדער װיל פערדינען פון לעצטען קורס, װאָס תרצ"ז מאַכט אַצינד אין זײַן יװײסער אומענדליכקײט. די דראָזשקעס אַמפּערען זיך און קריגען זיך. תרצ"ז לעגט זיך אַרײַן און מאַכט שלום: ער װעט געהן צו־פוס: כ'בין — זאָגט ער — אַ יוד, איהר זעהט דאָך מײַן װײסע, לאַנגע באָרד, מײַן הילוך, מײַן מעמד. כ'װאָלט אײגענטליך געבריכט פאָהרען מיט ; די, װאָס טראָגען נישט קײן בלעכלעך, זײ זענען דאָך יודען, פון מײַן פאָלק, פון מײַן שטאַם. נאָר כּדי נישט אָנצומאַכען קײן קנאה צװישען אײך אין די לעצטע טעג פון מײַן לעבען, װעל איך שלעפּען מײַן משא צו־פוס. אמת כ'בין אַלט און קראַנק, אָבער אַ יוד בין איך און מאַלע װאָס אַ יוד קען נישט און מוז... פאַר מײַן אַװעקגעהן גיב איך אײַך מײַן ברכה: זאָל הערשען שלום צװישען אײַך און האָט בעסער גאָט אין הערצען, אײדער אַ בלעכעל אױפ'ן קאָפּ. איהר גלױבט דאָך אין גאָט, װי איך זעה, אָבער גאָט נױטיגט זיך נישט אין קײן שילדעל, אין קײן רעקלאַמע, ער ברױך בלױז אַ האַרץ, אַ לױטער'ס, אַן'ערליכס, אַ מענשליכס, װאָס זאָל אָפּהיטען די צעהן געבאָט. —

אַלע האָבען געשװיגען און נישט אײנער האָט בײַ זיך געטראַכט, אַז תרצ"ז האָט רעכט און רעדט אמת'דיקע װערטער. ביסלעכװײז האָט תרצ"ז געשלעפּט זײַנע באַגאַזשען, זײַנע פּעק צו דער סטאַציע און זיך בעגאָסען מיט שװײס און אַנגסט פון הײבען און טראָגען אַזאַ שװערע משא.

ענדליך דערהערט זיך אַן־אױסגעשרײ: סטאַציע תרצ"ח!

אַ צוג אַ נײַער, אַ שענער מיט לױטער סאַלאָן ־ װאַגאָנען, בעפּוצט פון אינעװעניג און פון דרױסען מיט בלומען און אױף יעדען װאַגאָן איז אױסגעמאָלט מיט פרישע, שפּיגלדיגע בלאָהע חײסע פאַרב די אותיות: ת—ר—צ—ח.

פון צוג שפּרינגען אַרױס צװײ אַדיוטאַנטען אין קעניגליכען טראַכט, זײ טראָגען אױף די הענד אַ יונג, שעהן מלאכ'על, אַ שמײכעלדיג'ס און שטעלען עס אַװעק אױף דער ערד נעבען דעם אַלטען תרצ"ז. דאָס קלײנע מלאך'על, אַ צאַפּעלדיגס, קען קױם שטעהן אױף די פיס. עס װאַקעלט זיך און קען נישט בלײבען שטעהן אױף דער זינדיגער ערד, װאָס איז פאַר איהם אײנגאַנצען אומבאַקאַנט, פרעמד. עס פּלאַטערט מיט די פליגעלעך און װיל זיך אױפהױבען גרײט אָט, אָט אױפצופליהען. די צװײ עלטערע מלאכים, די אַדיוטאַנטען, העלפען עס צו און בעפעהלען צו שטעהן שטאַרק און קרעפטיג אױף די פיס.

דאָס קלײנע מלאכ'על װערט בלײך און דערשראָקען װען עס דערלאַנגט דעם אַלטען אײַנגעהױקערטען תרצ"ז די האַנד צום בעגריסען. עס ציטערט אײַנגאַנצען און דאָס זיסע שמײכעלע פערשװינדט פון זײַן שעהן, פריש פּנים'על. דאָס יונגיטשקע מלאכ'ל תרצ"ח שטעלט אױס אַ פּאָר פערװײנדטע אױגען אױף תרצ"ז און פרעגט מיט אַ טרױעריג קול, אַזש צום װײנען:

— װאָס איז דאָס? װאָס זעהט איהר אױס אַזױ אַלט, אַזױ צובראָכען, װאָס זענט איהר אַזױ פערװײנט און פערצאָנט, פּאַניע תרצ"ז? ס'ה זעגט איהר אױף דער ערד אײן יאָהר און שױן אַזאַ זקן געװאָרען, װאָס איז מיט אײַך דאָ געשעהן? און װאָס בעדײַטען די אַלע גרױסע פּעק און זעק, מיט די גרױסע געשװאָלענע װאַליזעס, װאָס האָט איהר דאָרט?

תרצ"ז לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ, פון די אױגען קאַפּיען טרעהרען און אַנשטאָט צו ענטפערן אױף יעדער פראַגע, פּאַקט ער אױף די װאַליזעס, בינדט ־ אױף די זעק און צעהלט:

— פּיקעטען, באָיקאָטען, יודישע געהעסאָ, קאַסטעטען, שטײנער, פּעטאַרדעס, טראַנספּאַראַנטען, „פאַלקס־בעלײדיגונגען", אַריער ־ פּאַראַנראַף, סטראַגאַנעס, עמיגראַציע, עװאַקואַציע, מאַסאַנען, שפּיאָנען, דעזערטערען, יודישע מאַפּיע וכ"ו וכ"ו.

און װאָס זענען די ביכער מיט די חײסע פּלעקען? -- פרעגט תרצ"ח.

— דו ביסט דאָך אַ מלאך, לײען. אַ מלאך דאַרף קענען לײענען אױסגעמעקטע אותיות אױך -- ענטפערט תרצ"ז.

— איך בין שױן נישט קײן מלאך. מיט'ן מאָמענט װען איך בין אַראָפּ אױף דער ערד, דאַרף איך פאַרבלײבען. בין איך שױן אַ ערדישער, װעה איז מיר — קלאָגט זיך דאָס יונגיטשקע תרצ"ח.

— נו, װעסטו שױן שפּעטער זיך דערװיסען, װאָס דאָס איז... דאָס איז אַלץ יודישע צרות, ערשט װאו איז די װעלט, װאו איז כינאַ, שפּאַניע? דאָרט גיסען זיך טײַכען בלוט און די פעלקער שװײגען. נו, ברודערקע, איז דיר נאָך אַ װוּנדער, װאָס איך זעה אַזױ אױס? כ'בין שטאַרקער װי אײזען, אַז כ'האָב דאָס יאָהר איבערגעלעבט —

דאָס יונגע מלאכ'על האָט זיך צעװײנט, עס האָט זיך אַרױפגעװאָרפען אױף די העלזער פון די צװײ בעגלײטער, די עלטערע מלאכים, און געבעטען:

— נעמט מיך צוריק; כ'װיל דאָ נישט בלײבען. איך זעה דאָס גיהנום אױף דער ערד איז שרעקליכער װי דאָס גיהנום אין הימעל, װאו מען ברענט די רשעים. דאָרט שטראָפט מען פאַר עבירות, פאַר פערברעכענס, פאַר זינד. אָבער דאָ, װאָס װילען די מענשען אײנער פון צװײטען, פאַרװאָס פערגיסען זײ אַזױ פיעל אומשולדיג בלוט? נײן, כ'װיל דאָ נישט זײַן, זאָל די װעלט בלײבען אָהן אַ ראַטע, אָהן אַ מספּר, אָהן אַ לוח. די װעלט װערט סײ װי נישט עלטער. געװיצטער, קלוגער. נאָר װילדער, הפקרדינער און נאַרישער. צו װאָס צעהלען די יאָהרען, זאָל מען בעסער איבערצעהלען די רציחות און פערברעכענס פון דער יועלט און פון די מענשען. הײנט איז ת'רצ"ח, דאָס מאַכט צוזאַמען תרצח. װאו איז דער לא, דער לא תרצ"ח. װעה איז מיר, װינד איז מיר, װאָס האָט איר מיר אױטגעקליבען אַזאַ ציפער, אַזאַ נאָמען װאָס ענטהאַלט דאָס װאָרט רוצח, רציחה?

דאָס קלײנע מלאכ'על לאָזט זיך נישט אױפקרײסען. עס קעמפּט מיט די צװײ מלאכים, די עלטערע ברידער, װאָס שלײדערען עס אַװעק פון זיך, בעפעלענדיג שטרענג, צו בלײבען אױף דער ערד. דער אַלטער תרצ"ז נעמט עס אײַן און גלעט עס איבער די ראָזע ־ פערטרערטע בעקעלען:

— װײן נישט קינד מײנס, כ'איז דאָך פערפאַלען. דו מוסט. איך האָב אױך נישט געװאָלט פונקט אַזױ װי דו. אָבער ס'האָט מיר גאָרנישט געהאָלפען. אַז מען הײסט, מוז מען. איבריגענס, ביסטו מעהר בר־מזל פאַר מיר. איך בין נישט געקומען פאַראַיאָהרען מיט אַזאַ שענעם מלכותדיגען צוג װי דו. דו ביסט דאָך געקומען װי אַ קעניג. אַ סימן אַ גוטער, אַז אין דײַן יאָהר תרצ"ח װעט אפשר געבױרען װערען די יודישע מלוכה אין ארץ ישראל. דאָס װאָס דו שרעקסט זיך פאַר'ן װאָרט תרצח — װעל איך דיר זאָגען פּשט דערפון: תרצ"ח איז דער טײטש: דו תרצ"ח װעסט אָװעקקרױבען — די רציחה בײ דער זינדיגער װעלט

— אױ, אױ, אױ, ברודער תרצ"ז, דו ביסט עלטער פון מיר, מעהר געפּרובטער מיט אַ סך ביטערע ערפאַהרונג און װילסט מיך נעמען מיט שענע פראַזען, אין װעלכע די צװײפעלסט אפשר אַלײן. שױן זשע גלױבסטו, אַז אַזױ גיך װערט בעשאַפען די יודישע מ ל ו כ ה? איך קום פון „אױבען" און װײס אַז דאָס איז נאָך אַ שװער שטיקעל אַרבײט. װילסט מיך אײַנװיגען און אײַנשלעפערען מיט פּשט'לעך, און מיט אױסטײטשען און אַנטײטשען דאָס װאָרט תרצ"ח. צי גלױבסטו דען, אַז איך אַ קלײנינקער, אַ פיצינקער, אַ גרינער, זאָל אימשטאַנד זײַן אױסצוראָטען דאָס שלעכטס און אַװעקצורוצח'ענען די רציחה פון די זינדיגע מענשען מיט װאָס און װי אַזױ?

אױף דער סטאַציע תרצ'ח ציהט זיך שױן די דיסקוסיע אַ גאַנצען טאָג. ס'זענען נאָך פערבליבען ביז'ן נײַעם יאָהר געצעלטע שעה'ן. דער צוג גיעט סיגנאַלען צום אָבגעהן. די צװײ אַדיוטאַנטען שטײגען אײַן. אױך דער אַלטער תרצ"ז גנב'עט זיך אַװעק פון זײַן יונג ברידערל מיט אַ טריב האַרץ, טראָגט אַװעק די פּעק מיט די װאַליזעס נאָהנט צום צוג, זוכט צװישען די פיעל װאַגאָנען, װאו אײַנצוזיצען. ער זוכט דעם װאַגאָן מיט'ן מגן־דוד און פרעגט די צװײ מלאכים, װאו ס'איז דער יודישער װאַגאָן... די מלאכים שמײכלען און רופען איהם:

— זײַה נישט קײן שוטה, זיץ אײַן, בײַ אונז איז נאָך נישט אײַנגעפירט קײן יודישע װאַגאָנעס. ס'האָט זיך דיר אודאי געחלום'ט...

און תרצ"ז װאַרפט אַרײַן די פּעק, שטײגט אײַן אין צוג, װעלכער ריהרט פון אָרט פּאַמעליך, לאַנגזאַם און פערשװינדט װײט, װײט. דאָס קלײנע מלאכ'על קען נישט אָפּרײסען די אױגען פון צוג, איז מקנא תרצ"ז, װאָס ער איז שױן אָפּגעפאָהרען, אַװעק. עס כאַפּט איהם אַרום אַ װאַלדדיגע בענקשאַפט, פּרובט עס אַ פּלאַטער געבען, אַ פּלי־טוהן — ערשט, עס טהוט אַ קוק און עס האָט נישט מעהר די פליגעל. די פליגעל האָבען מיטגענומען די עלטערע מלאכים. שטעהט יעצט דאָס קלײנע תרצח'לע און קוקט זיך אום אױף אַלע זײַטען. װאו צו שטעלען דעם ערשטען טריט... עס װאַרט נאָך אױף דער סטאַציע ביז די רױטע צופלאַמטע שקיעה־זון פון אַלטען יאָהר, װעט אונטערגעהן און מ'װעט אָנהױבען צעהלען דאָס נײַע יאָהר און פון אַלטען יאָהר מיט זײַנע געפּעק װעט שױן קײן זכר נישט זײַן.

עס װאַרט אױף רעם: תכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה.

בן ־ דוד.

אונזער שטאָדט ווערט שענער, יונגער, אַ גאַנצע יפה=פיה

א זעהר פיבערהאַפטע אַרבייט געהט דעם היינטיגען זומער ארום דעם רעמאָנט פון די הייזער. אין פיעל גאַסען קען מען נישט דורכגעהן גלייך דעם טראָטואַר, נאר מען מוז אראָבגעהן אייפ׳ן ברוק. דאָס איז דערפאר, ווייל א סך הייזער זענען ארומגעצוימט מיט רישטאָוואַניעס אויף וועלכער עס שטייען מויערער און פרישען אָב מיט א נייעם טינק די ווענד.

די מוראַזשעס האָבען היינט א גאָלדענעם סעזאָן. אין דער דאָזיגער בראַנזשע פיהלט זיך אבסאָלוט נישט קיין ארבייטס-לאָזיגקייט. גראָד פערקעהרט, עס פעהלען נאָך אויס הענד. ווי מען גיעט איבער, געפינט זיך אין ראדאם בערך 400 מוראַזשעס און אַלע זענען אַזוי בעשעפטיקט און בעוואָרפען מיט ארבייט, אז זיי זענען פשוט נישט אימשטאַנד אנצונעמען קיין נייע בעשטעלונגען.

חוץ דער רעמאַנט פון די אַלטע הייזער, איז אויך צו בעמערקען דאָס היינטיגע יאָהר אַן׳אינטענסיווע בוי-ארבייט פון נייע הייזער. מיט איין וואָרט די ראדאָמער מוראַזשעס פערצוקערען די הענד. יודישע מוראַזשעס זעהט מען וועניג, אָדער גאָרנישט, זאָלען זיין בעשעפטיגט ביי דער דאָזיגער סעזאָהן-ברענענדיגער ארבייט, צי דערפאַר, ווייל מיטן דאָזיגען פאַך פערנעמען זיך נישט קיין יודען, צי דערפאַר, ווייל יודען ווערען אויסגעמיטען — א פאַקט איז, אַז מ׳זעהט כמעט נישט קיין יודען ביי די רעמאַנט-ארבייט אויף די רושטאָוואַניעס. אין ראדאם איז אמאהל יאָ געווען א בעדייטענדע צאָהל יוד. מוראַזשעס, וועלכע מ׳האָט גאַנץ אָפט געזעהן ביי דער עפענטליכע ארבייט. איז דעריבער שווער צו וויסען די סיבה, פאַרוואָס מ׳זעהט זיי היינט אויך נישט. אין ראדאם, ווי אין אנדערע שטעדט, איז דא א גרויסער פראצענט יודען, וואָס זענען אייגענטימער פון הייזער, וועלכע פיהרען היינט אַדורך. צוגלייך ווי די נישט-יודישע הויז-ווירטען, רעמאָנטען און עס איז שווער צו גלייבען, אַז די יודישע בעלי-בתים זאָלען זיך אָבזאָגען צו אנגאַזשירען יודישע מוראַזשעס, ווען אַזעלכע האַלטען זיך צו זיי געווענדעט. פאַרוואָס איז אָט דער צווייג ארבייט ביי יודען אין ראדאָם אַזוי ווי אינגאַנצען פערשווינדען?

אויך יודישע ברוקאַזשעס זענען אַמאָל געווען אין ראדאָם. מען זעהט זיי אויך נישט היינט, ווען אין ראדאָם געהט-אָן שוין אַ פאָר יאָר אַ ברייטע פערמאַסטענע ברוק-אַרבייט אויף די ראדאָמער גאַסען.

מיט איין וואָרט, ראדאָם פוצט זיך און סטראַיעט זיך און שטרייכט אונטער אויף יעדען געביעט די אַספּיראַציעס צו ווערען שענער און יונגער. מען רעמאָנטירט די הייזער, מען ברוקירט די גאַסען, שאָסעען, מען פּראָיעקטירט צו פלאַנצען נייע סקיוערען, גערטנער; עס ווערט אויך געפּלאַנט אין דער נאָנסטער צייט איבערצומאַכען די עלעקטרישע אינסטאַלאַציעס דורך די אינטערערדישע קאַבלען. מען בויט איבער דאָס טעאַטער „ראַזמאַיטאָשטשי״ וואָס וועט אריינכאַפּען היבשע טויזענדער. דער קעלצער וואָיעוואָדע האָט געגעבען א סובסידיע 1300 זל. אויפן רעמאָנט פון דער טעאַטער-געביידע, אויף דער השתדלות פון ראדאָמער דעפּוטאַט אָשינסקי. דער איבערבוי פון טעאַטער האַלט שוין אָן און וועט נאָך געדוירען שענע מאָנאַטען. ערשט אין ליסטאָפּאַד איז פאַרגעזעהן, אַז דאָס טעאַטער זאָל קענען אָבגעגעבען ווערען פאַר׳ן קולטורעלען געברויך פון דער שטאָדט.

בכלל איז קענטיק די טענדענץ צו איבעראַנדערשען דעם גאַנצען אויסערליכען אויסזעהן פון דער שטאָדט, אַז עס זאָל ענטשפּרעכען אַלע היגיענישע און עסטעטישע פערלאַנגען. אפילו די פאַרקאַנטעס און די פלויטען ווערען אויך איבערגעמאָלעוועט. צו-ערשט האָט מען זיי אויסגעווייסט מיט קאַלך, דערנאָך איז פערלאַנגט געוואָרען גרינע פאַרב. יעצט ווייזט זיך אַרויס, אַז אויך דאָס טויג נאָך נישט, ווייל עס איז נישט דעזינפעקציאָנירט מיט קאַרבאָלינעאום. די איינוואוינער פון די פלויטען, וואָס האָבען געהאַלט אַבקומען מיט ביליגע פאַרב וועלען אפשר ברויכען נאָך אמאָהל איבערשמירען. בקיצור די פערויונגערונג און פערשענערונג׳ס-אַקציע אין ראדאָם געהט מיט דער גאַנצער פאַרע.

די שטאָדט-פערוואַלטונג פאָדערט שטרענג פון די בעלי-בתים אַבצופרישען די הייזער. ווי מען הערט, האָבען אַ סך פון זיי, וועלכע האָבען נאָך נישט בעוויזען דעם רעמאָנט אַדורכצופיהרען, בעקומען צוגעשיקט שטראָפען פון 50 ביז 70 זל. פאַר פערשפּעטיגונג. א בעדייטענדער טייל הויזווירטען זענען אין פערלעגענהייט. דער רעמאָנט איז פערבינדען מיט גרעסערע סומען, וואָס א טייל האָבען נישט אַזעלכע סכומים אין זייער בעזיץ און וואָלטען נעבעך געברויכט בעקומען אויף דעם צוועק אַן׳ הלוואה׳לע. פיעל ווידער קענען פשוט נישט בעקומען קיין מוראַזשעס. וועלכע זענען, ווי שוין דערמאָנט, פערוואָרפען מיט אַרבייט. די דאָזיגע פערזאָרגטע הויזווירטען זאָלען זיך האָבען געווענדעט צום מאַגיסטראַט מיט א ביטע, אַז צוליב אָט די מאָטיווען זאָל מען זיי פּראָלאָנגירען דעם ר ע מ א נ ט אויף איבער אַ יאָהר זומער.

אויף ווי ווייט מען פּראַינטערעסירט זיך, אַז ראדאָם זאָל האָבען אַ שענער און לייטישער פּנים, בעווייזט דער פאַקט, וואָס די טעג, איז קיין ראדאָם ספּעציעל געקומען, אַ בוי-סאַניטאַרע אינספּעקציע פון דער וואָיעוואָדשאַפט אין קעלץ מיט׳ן וויצע-וואָיעוואָדא אינזש. ביעניעצקי אין דער שפּיץ. די קאָמיסיע מיט דער בעטייליגונג פון ה׳ סטאַראָסטאַ מיעשקאָווסקי און שטאָדט פּרעזידענט שטשאָווינסקי האָט דורכגעפיהרט א לוסטראַציע איבער א גאַנצע רייהע גאַסען אין צענטרום שטאָדט און אויך אין די פאָרשטעדט. דער ה. וואָיעוואָדא האָט פעסטגעשטעלט, אַז דער סאַניטאַרער צושטאַנד און די אָרדנונג׳ס-שטייגער פון ראדאָם שטעהט נישט אויף דער געהעריגער הויך. דער הויפּט-געגענשטאַנד מיט וואָס די קאָמיסיע האָט זיך פּראַינטערעסירט — איז געווען די פראַגע פון הייזער-רעמאָנט און די פלויטען. צווישען אַנדערען האָט מען געווענדעט די אויפמערקזאַמקייט אויפ׳ן נישט-עסטעטישען אויסזעהן פון א רייהע פּאַסעסיעס אויפ׳ן פּלאַץ יאַגעלאָנסקי, וואָס אין דער געגענד פון ראָג וויטאָלדאַ צו דער ריכטונג פון דער פּאָשאַ גאַס, געפינען זיך בודקעס און סקלאַדעס פון אַלט אייזען, וואָס שאַקירען דעם אויסזעה פון גאַנצען שטח. אויסער דעם איז אַנערקענט געוואָרען, אַז א סך הייזער ענטשפּרעכען נישט די עלעמענטאַרע פאָדערונגען פון היגיענע. פיעל אַזעלכע הויז-איינענטימער וועלען שטרענג בעשטראָפט ווערען מיט „גזשיוונע״ פאַרן אַנטיסאַניטאַרען צושטאַנד פון זייערע הייזער.

• • •

אויף מאַנכע גאַסען זענען די נייע געטונקעוועטע הייזער אַזוי פערשירענקאָלירדיק און פערשידענפאַרביג, אַז די קאָנטראַסטען זענען צו-שרייענדיק. ביי א גאָר העלען טינק שפּאַרט זיך אָן דערנעבען, אָדער פּונקט א נעבענאַנדער, א טונקעלער און ביידע בייסען זיך. אפשר איז דאָס אַ נייע ריכטונג, א מאָדערן-עקספּרעסיאָניסטישע אין דער פאַרבען-קונסט, וואָס נאָר מאָדערנע עסטעטיקער קענען זיך אויף אַזאַ כעמישע קאָנטראַסטען-קאָמפּאָזיציע...

גלייכווערטלעך לכבוד ראש=השנה.

פאַר וואָס מוז אַ חזן האָבען אַ ווייב?

ווי בעקאַנט ווערט א חזן אָדער א בעל תפילה, וואָס האָט נישט קיין ווייב, נישט צוגעלאָזט די ימים נוראים צום דאַווענען. דער מאָטיוו דערפון איז, ווייל דוד המלך זאָגט אין תהלים: לב נשבר ונדכה — לא תבזה. א צובראָכען האַרץ טהוט גאָט נישט פאַרשעמען און נעמט אָן זיינע תפילות. נו, קען א חזן, וואָס האָט נישט קיין ווייב האָבען א צובראָכען האַרץ?..

דאָס סידור׳ל מיטן מחזור

צו א נגיד איז געקומען א יורד, א געוועזענער אנגעזעהענער בעל-הבית, נאָך א נדבה. דאָס ערשטע מאהל האָט ער באַקומען א שענע מטבע, וואָס אמאל אָבער איז די נתינה קלענער געוואָרען און צום סוף האָט ער בעקומען געצליך אַן׳אָבזאָג. אויף דער פראַגע פון יורד וועגען דער סיבה דערפון, האָט ער בעקומען א תשובה מיט א משל:

דאָס סידור׳ל האָט געפרעגט דעם ימים נוראים׳דיגען מחזור: פאַרוואָס האַלט דיך דער בעל-הבית אין דער האַנד ביים גאַנצען דאַווענען מיט יראת הכבוד, זאָגט פון איין עק ביז׳ן צווייטען, לאָזט נישט אדורך א וואָרט, און מיך סידור׳ל, וועלכער ווערט געברויכט דריי מאהל טעגליך, וויל אפילו קיינער נישט נעמען אין דער האַנד אריין.

ענטפערט דער מחזור: דו, ווייל דו טהוסט דערקוטשען דעם בעל-הבית דריי מאהל טעגליך און ביזט ביי איהם א צו-אָפטער גאַסט, ווערסטו איהם דערעסען און ער מיידט דיך אויס. איך אָבער בין א גאַסט איינמאהל אין יאָהר, בין איך ביי איהם אנגעזעהען און ליעב. דעריבער לאָזט ער מיך נישט ארויס פון דער האַנד.

דאָס זעלבע זאָגט דער נגיד צום יורד איז מיט דיר. אַזוי לאַנג, ווי די ביסט געווען ביי מיר א גאַסט, געקומען נאָך א נדבה איינמאהל אין יאָהר, האָב איך דיך מכבד געווען און מקבל געווען בפנים יפות; זייט אָבער דו קומסט צו מיר ספּטערס מיט׳ן זעלבען פּזמון, ווערסטו איבערדריסיג און לעסטיג.

בראש השנה יכתבון

דער קאַמינקער רב ר׳ יעקב ברוך האָט איינמאהל ראש השנה בעמערקט, אַז איינער פון די פאַרטגעשריטענע בעלי בתים געפינט זיך נישט ראש השנה אין דער שוהל. דער רב האָט נאָך איהם געשיקט און געפרעגט די סבה דערפון. דער בעל-הבית האָט זיך פערטיידיגט: רבי! איך גייה שוין אין דער שוהל איבער 50 יאָהר און בעט צו גאָט, ער זאָל מיר העלפען מיט א מנה יפה, אין וועלכער איך נויטיג מיך זעהר. ביז יעצט איז מיין דאָזיגע תפילה נישט אנגענומען געוואָרען, זעה איך דאָך, אַז דער רבש״ע וויל מיין בקשה נישט נאָכקומען, טאָ נאָכוואָס זאָל איך איהם דערקוטשען מיט אומזיסטע תפילות.

דער רב, וועלכער איז געווען א בעקאַנטער וועלטס-חכם, האָט איהם געגעבען דערויף פאָלגענדע תשובה:

— יעדען ראש השנה און יום כפור, קומט אראָב פון הימעל אין דער שוהל א מלאך, פערצייכענט יעדענס בקשה און גיעט זי איבער דער פמליא של מעלה. צווישען זיי האָט זיך אויך געפונען דיין תפילה. דער מלאך, הערענדיג ווי מ׳רופט אויף צום ספר תורה: החבר מרדכי בן ר׳ יצחק הכהן, האָט דיין נאָמען פערצייכענט אין זיין נאָטיץ ביכעל, צוגעבענדיג אַז די ברויכסט א מנה יפה צום געשעפט. ער האָט אויך אראָבגענומען דיין תמונה, ווי די שטעהסט מיט׳ן טלית אויף די אַקסלען און א צילינדער אויפ׳ן קאָפּ.

צומאָרגענס קומט דער מלאך מיט׳ן געלד, דיר עס איבערצוגעבען, זוכט ער דיך ארום איבער דער גאַנצער שטאָדט, פרעגט זיך נאָך, וואו ס׳וואוינט מרדכי בן ר׳ יצחק הכהן, אָבער קיינער ווייסט נישט וועמען מען מיינט, ער געפינט א גרויסע שולד אויפגעשריבען מאַרטשין סין איגנאַצע און קלערט, אפשר מיינט דאָס דיך; ער זעהט אָבער דיין פּנים, און קען דיך אויף קיין פאַל נישט דערקענען, אָהן א הוט, גאָרנישט קיין סימן פון א יוד, און דער מלאך פיהרט צוריק דאָס געלד אין הימעל, ערקלערענדיג, אַז ער קען אַזאַ פערזאָן אויף קיין פאַל נישט געפונען.

— ווען אָבער - זאָגט ווייטער דער רב - דו וואָלסט געווען א גאַנץ יאָהר דער זעלבער מרדכי בן יצחק הכהן פון די ימים נוראים, דו וואָלסט דיך געהאַלטען מיט׳ן זעלבען נאָמען אין הילוך, וואָלט דער מלאך דיך דערקענט און דיין תפילה ובקשה וואָלט שוין לאַנג געווען ערפילט.

כל נדיבי נדיבות במאמר ממללים.

מיר זעהען, אַז סך מנדבים זענען בעת קריאת התורה זעהר גוטהאַרציג, און ווען דער חזן פרעגט בעבור שנדר, רופען זיי זיך אָב מיט שעהנע מטבעות. ווען מ׳קומט אָבער צו זיי נאָך יום-טוב איינקאַסירען די נדרים, ווערען די גבאים מיעד געהענדיג, און סוף-כל-סוף בעקומען זיי ערשט נישט.

ומאזין תרועה ואין דומה לך.

מיר זאָגען אין דער ראש השנה׳דיגער תפילה: דו, גאָט, ביזט אַזאַ בעל-רחמים כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה — דו נעמסט אָן די תפילות פון אַזעלכע — ואין דומה לך — וואָס האָבען אפילו נישט קיין צורה פון א יוד.

אשרי העם יודעי תרועה

וואויל איז דעם יודען, וואָס קען שופר בלאָזען, קען ער געהאָלפען ווערען אויף יום טוב מיט א פּאָר גילדען אַלס בעל תוקע; ער האָט נישט קיין מורא, אַז מ׳וועט צונעמען א נישט יוד אויפ׳ן דאָזיגען אמט, דען זאָל איוואַן ווייזען א קונץ און בלאָזען שופר.

א״מ כתבנו בספר פרנסה וכלכלה

די ערשטע בקשה איז צום רבש״ע ער זאָל אונז איינשרייבען אין בוך פון פרנסה. ערשט דאָס צווייטע איז געווען סליחה ומחילה. ווייל אויב מיר וועלען האָבען פרנסה, וועלען מיר במילא אויך האָבען א סליחה, נישט האָבענדיג אַזוי פיעל עבירות.

י. ט.

א שטיקעל יאהר סך-הכל

דער בילאנס פון יודישען געזעלשאפטליכען לעבען אין ראדאם פאר'ן יאהר תרצ"ז איז ווייט נישט קיין בויגעלדיקער. כמעט אויף אלע געביטען איז ווייניג, אדער גארנישט געטוהן געווארען. פון צייט צו צייט האט מען זיך יא א ריס געטוהן צו א געוויסער ארבייט, אבער מען איז אין מיטען שטעהן געבליבען און איינגעשלאפען כמנהג ראדאם. די אקטיוון פון פערגאנגענעם יאהר זענען מאגערע, ארימע. בלויז איין פאזיציע אין יאהר-בילאנס איז א ליכטיגע, א דערפרעהענדע. דאס איז דאס יודישע שפיטאל וואס איז צוריק גענומען געווארען אין יאהר תרצ"ז. דאס איז דער איינציגער געווינס מיט וועלכען דאס פערלאפענע יאהר קען זיך פרעזענטירען. און ווירקליך איז דאס יודישע שפיטאל א פראכט, א צירונג פאר דער שטאדט. ס'איז א שענער, הערליכער גוף, אבער פארלויפיג אהן א נשמה. די איינריכטונג איז קאמפארטאבעל, א זעלטענהייט. מ'זעהט בפירוש, אז די וואס האבען די ארבייט געטוהן, האבען זיך אוועקגעגעבען. זיי האבען אריינגעלעגט זייער גאנצען כח, זייער גאנץ הארץ. ס'איז אפשר שווער זיי צו פערשאפען עגמת-נפש מיט'ן אויפמערקזאם מאכען, אז דאך און טראץ דעם אלעם פעהלט גאך אן "עפעס", וואס ברויך אונבעדינגט א תיקון. דער "עפעס" איז אז די מעדיצינישע זייט זאל בעסער אויסגעשטעלט ווערען. דאס איז די נשמה. און ווען א שענע נשמה געפינט זיך אין א שענעם קערפער, איז עס צוזאמען א גאנצע זאך, א פולקאמענע שאפונג.

לאמיר האפען, אז אויך דאס וועלען די מענשען מיט א גוטען ווילען אדורכזעצען.

חוץ דעם איז נאך א פלאצובקע צוגעקומען אין פערגאנגענעם יאהר. דאס איז דער קלייגהענדלער-פערבאנד, א אינסטיטוציע, וואס האט גרויסע און וויכטיגע אויפגאבען פאר'ן יודישען געפאלענעם קרעמער און מארק-שטעהער ביי דער היינטיגער טרויעריגער צייט.

און נאך אויף א געביט האט דאס יודישע ראדאם בעוויזען א געוויסע פעראינטערעסירונג, הגם, א קליינע, א נאר בעשיידענע. אבער דאך עפעס געטוהן, זאל זיין א מעט מזעיר. דאס איז בריסק. א פאר געצעהלטע מענשען האבען געזאמעלט אין שטארט עפעס מעהר פון 3000 זל. פאר אונזערע געליטענע ברידער אין בריסק.

ווייטער נעהמען שוין די פאסיווע פאזיציעס. נישטא קיין איין אינסטיטוציע וואס זאל נישט שוואנקען און אזנספרהינקען, יעדע איז געבראכען אויס'ן כיס. יעדע רייסט זיך עפעס צוטוהן, אבער הכיס ריק. ס'איז נישטא קיין געלד. האט "עזרה" געשיקט קראנקע קיין בוסק, האט זי זיך פערבארגט איבער'ן קאפ אזוי, אז א גאנצע היינטיגע וואך האט מען געהערט, אז די קראנקע וועלען מוזען בלייבען פאר א משכון אין פענסיאנאט אין בוסק, ווייל ס'איז נישטא מיט וואס זיי אויסצוקויפען. דער לינת הצדק האט זיך אבגעפייניקט א גאנץ יאהר און מעשה שטן — אין די לעצטע טעג פון יאהר האט זיך אזוי צעברענט דער קריזיס, אז ס'האט גארנישט געפעהלט קיין סך, אז די פערוואלטונג זאל דערלאנגען א רעזיגנאציע אין דער סטאראסטווא און די אינסטיטוציע זאל פערמאכט ווערען לעולם ועד. מען איז שולדיג אפטייקען, דאקטוירים, און קיין גראשען קומט נישט אריין. קו ינקע סופען טאג-טעגליך א סך, אבער פון וואנען זיי צינגעבען הילף, איז נישטא.

דאס זעלבע איז מיט די אנדערע פילאנטראפישע אינסטיטוציעס. אומעטום האט מען א גאנץ יאהר געקלאגט אויף דעם, אז קיין געלד איז נישטא, און די נויט ווערט גרעסער פון טאג צו טאג.

דער "סאז" האט זיך דאס היינטיגע יאהר איבערגעצויגען אין א שענערען גרעסערען לאקאל. די דאזיגע אינסטיטוציע ליידט נישט ווייניגער פון קריזיס, ווי אנדערע, דאך פיהלט מען דארט מעהר בעהעגליכקייט, מעהר ריהרעוודיקייט אין דער ארבייט. א חוץ די זומער-קאלאניע פאר קינדער, שטעהט זי נישט אב א גאנץ יאהר.

אין די ראדאמער געזעלשאפטליכע און ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס איז געווען צו מערקען א לעבהאפטערע בעוועגונג, דאס איז נאך נישט קיין בעוויז, אז ס'איז נחת ביעקב...

אין פערגאנגענעם יאהר האבען זיך די ראדאמער האנדווערקער ווידער געשפאלטען און אין רעזולטאט איז דאס יודישע ראדאם, א חוץ די צונעקומענע הערליכע לאקאלען פון וועלט-פערבאנד און פון אינטעליגענטען-קלוב, בעריכערט געווארען מיט נאך א שענעם לאקאל פון דעם נייעם האנדווערקער-קלוב אויף זוימאלדא 10.

דער אורטייל פון קזשישטאפארסקי-פראצעס; לובלינער אפעלאצ.-געריכט

שבת איז אין לובלינער אפעלאציע-געריכט געפאלען דער אורטייל אין פראצעס פון געוועזענעם נאטשאלניק פון אוושאנד סקארבאווי, קרישטאפארסקי און זיינע חברים.

קרישטאפארסקי איז פער'משפט געווארען אויף 15 יאהר תפיסה. (פריהער אויך 15 יאהר). קאזערסקי 6 מאנאטען (פריהער דריי יאהר), פאשקאווסקי אויף 5 יאהר תפיסה און אויף 10 יאהר צו-פערלירען די רעכט (פריהער 3 יאהר) טשישקאווסקי 6 מאנאטען (צוויי יאהר).

בעשטעטיגט זענען געווארען די אורטיילען פון: יאנגור (5 יאהר) קיזעלאווסקי (6 יאהר) סאלווא (7 יאהר) מיכאלסקי (6 מאנאטען) קאזערסקי (דריי יאהר) באזשאק (6 מאנאטען מיט אבלעגען) פאוויכאווסקי (דריי יאהר) אראם חיטקאווסקי (א יאהר מיט פערהענגען) ווילאדאזש (4 יאהר) קעלסקי, ראזענצווייג, פוכאלסקי, ווינטשעווסקי, לעמאנסקי, ווירכאווסקי, יאשעניצקי, זענען געגאנגען פריי.

ווי אזוי זענען צעטיילט געווארען די 200 דאלאר.

עס איז שוין געווען געמאלדען אין אונזער צייטונג, דאס דער רעליעף פון די ראדאמער לאנדסלייט אין ניו-יארק האט געשיקט דורך א ווינער באנק 200 דאלאר. דאס געלד איז געשיקט געווארען צום היגען 15-קאמיטעט אהן שום אנווייזונגען, נאר צום איינזעהן פון קאמיטעט, וועלכער האט דאס רעכט צו טיילען אזוי ווי ער געפינט אייז פאר נויטיג און צוועקמעסיג.

היינטיגען מאנטאג האט דער קאמיטעט פון 15 אבגעהאלטען א זיצונג, אויף וועלכער ס'איז בעהאנדעלט געווארען די חלוקה-פראגע. עס זענען אריינגעטראגען געווארען 5 פארשלאגן געמליך: די גאנצע 200 דאלאר צו געבען דער הילפס-קאסע ביים 15ער-קאמיטעט. — פון משה רובינשטיין; פיפטי-פיפטי, העלפט פאר דער קאסע און א העלפט פאר די אינסטיטוציעס, פון ה' קיראחער; 175 דאלאר פאר דער הילפס-קאסע און 25 דאלאר פאר אינסטיטוציעס פון ה' בישאצקי; 125 דאלאר פאר דער קאסע און 75 דאלאר פאר אינסטיטוציעס פון רעד. הערץ און א פארשלאג פון ה' דען, אז 150 פאר דער קאסע און 50 די אינסטיטוציעס.

ביי יעדען פון די 5 פארשלאגען איז לאנג דעבאטירט געווארען. דער רוב דעות איז געווען פאר דער באנק צוליב צוויי טעמים: ערשטענס, מחמת דעם וואס אין דער קאסע ליגען העכער הונדערט דעקלאראציעס אויף הלוואות פון באמת גוים-בעדערפטיגע מענשען, וועלכע ווארטען שוין חדשים-לאנג און ס'איז נישטא קיין מעגליכקייט צו ערטיילען זיי הלוואות צוליב מאנגעל אין געלד; און דער צווייטער טעם איז דאס, וואס פריהער, ווען ס'זענען געקומען דאלארען פון אנדערע קהלען, נישט פון ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק, האבען אלע אינסטיטוציעס גענאסען (ס'זענען געווען אזעלכע אנווייזונגען) אין די הילפס-קאסע, האט גארנישט, אדער אין בעסטען פאל בעקומען א גאר קליינע סומע (וואשינגטאן).

אין רעזולטאט פון א לענגערע דיסקוסיע האט ביי דער אבשטימונג געזיגט דער פארשלאג פון ה' דען (רעד פרעזעס פון דער קהלה ה' דען איז איינגעלאדען געווארען אין 15-קאמיטעט און ער האט ביינעוואהנט דאס ערשטע מאהל א זיצונג פון אזא טיילונג) וועלכער האט בעקומען א מעהרהייט שטימען און ס'איז בעשלאסען געווארען 150 דאלאר פאר דער קאסע און 50 דאלאר פאר אינסטיטוציעס.

דאן איז געפענט געווארען א פרישע דיסקוסיע איבער דעם צווייטען פונקט, ווער פון די אינסטיטוציעס זאל געניסען פון די 50 דאלאר און וויפיעל. אויך דא איז געפירט געווארען א לענגערע ויכוח און צום סוף ביי דער אבשטימונג איז אנגענומען געווארען: 30 דאלאר פארן יודישען שפיטאל; 10 דאלאר פארן מושב-זקנים און 10 דאלאר פאר'ן לינת-הצדק. דער לינת הצדק איז אויסגעטיילט געווארען פון אנדערע אינסטיטוציעס דערפאר, ווייל די לאגע איז דארט אזוי קריטיש, אז ס'האלט פשוט דערביי, אז דער ל"ה זאל געשלאסען ווערען. דאס איז אלזא געווען א דרינגענדע הילף.

ביים בעהאנדלען די 10 דאלאר פארן מושב זקנים האט ה' בארמייסטער געשטעלט א פארשלאג, אז מ'זאל בעשטימען א סימבאלישען דאלאר אלס סאנקציע דערפאר, וואס די לאגע פון די זקנים איז נאך ביז היינט נישט אויסגעבעסערט געווארען און טראץ אלע אינטערווענצען געפינען זיך נאך די זקנים אין דער הילצערנער געביידע און ווערען נישט איבערגעטראגען אין געמויערטען בנין. נאך א חלוקי-דעות איז אנגענומען געווארען, די 10 דאלאר יא צוגעבען, אבער בתנאי, אז א ספעציעלע קאמיסיע פון 15ער קאמיטעט, זאל ווידער אמאהל בעזוכען דעם מושב-זקנים, זיך פערשטענדיגען מיט דער פערוואלטונג פון וועלכע זי זאל פריהער בעקומען א בעפרידיגענדען און פאזיטיווען ענטפער אויף אלע איהרע פערלאנגען.

תרצ"ז-תרצ"ח

ס'איז געווען א יאהר פון שווערע נסיונות, פארלוסטען אין מענשען, א חורבן אין מאטעריעלען לעבען.

ס'פלאקערט די שנאה ארום יעדען יודישען גלות-ווינקעלע. ס'איז שטיקענד די לופט. קינדערלעך לעבען אין פחד. מיליאנען מענשען ווערען פערשטויסען אין די קעלערס פון דער "קולטורעלער" וועלט.

ס'באנייען זיך די צייטען פון מיטעל-אלטער. זיי האבען אבער א טעות די שונאי-ישראל, ס'וועט זיי ניט געלונגען צו פערטיליגען די מיליאנען יודען אין דער וועלט, זיי וועלען ניט אבטויטען דעם גלויבען אין בעסערען טאג, און אין פעלקער-פערברידערונג און מענשען ליבע.

דאס אויסגעברוזטע פאלק וועט צוריקשטעלען די חורבות און וועט ווייטער פלעגען אין זיין הארץ דעם גרויסען גלויבען אין זיין פולער גלייכהייט אין די לענדער פון צושפרייטונג און פולער בעפרייאונג אין ארץ-ישראל.

די פערברעכערישע האנד פון דער מופטי-כנופיא האט פערגאסען יודיש בלוט, אויסגעווארצעלט יונגע בוימלעך פון יודישע וועלדער. די ענגלישע אדמיניסטראציע האט ממשיך געווען איהר אלטע פאליטיק פון נאכגעבען, פערשווייגן דעם אראבישען פערברעכען און פערקלענערען אונזערע רעכט אויס'ן אויפבוי פון דער נאציאנאלער היים.

די קעניגליכע קאמיסיע און די ענגלישע רעגירונג האבען ניט געזוכט די ווארצלען פון די אומרוהען, האט ניט געזעצט אויף דער בעשולדיגונגס-באנק אמת שולדיגע, נאר האט געמאכט די באלפור-דעקלעראציע און דעם מאנדאט פאר דער שעיר לעזאזעל.

אונזערע ריזיגע דערגרייכונגען אין ארץ-ישראל, די דערפער און שטעט, תל-אביב'ער פארט און אוניווערזיטעט, דער בויענדער חלוצישע ישוב פון 425 טויזענד יודען — זענען געווארען דער גרונדשטיין פאר'ן פארשלאג אויפצוריכטען די יודישע מלוכה.

דער קאנגרעס האט אפגעווארפען דעם יודענשטאט אין די פארגעלייגטע גרעניצען. דער קאמף דויערט ווייטער — פאר אונזער דערפילונג פון מאנדאט. דער יודענשטאט דער הערליכסטער טרוים פון דעם יודישען פאלק, קען ענטשטעהן נאר אויף א שכח, וועלכער זאל גאראנטירען א גרויסע עליה און זיכערקייט און אויב ער וועט בעזיצען די פולע זעלבסשטענדיגקייט און אבהענגיגקייט.

שטעהען מיר פאר דער אתחלתא דגאולה אדער פאר א שווערען און ביטערען קאמף פאר אונזער איינציגער טרייסט און האפנונג אויף נאציאנאלער רעטונג?

אין דערווייל מוזען געמאכט ווערען די גרעסטע אנשטרענגונגען פאר'ן אויפבוי פון לאנד אהן הפסקה.

יעדער טאג דארף זיין רייך אין מעשים פאר נייע דעראבערונגען אין לאנד, פאר דעם קרן-קימת.

תרצ"ז — אין גלות איז געווען פאר אונז דאס יאהר פון איבערמענשליכע יסורים. וועט ת-צ-ח זיין דאס יאהר פון דערלייכטערונג און בעפרייאונג?

ת-צ"ז אין ארץ-ישראל איז געווען דאס יאהר פון שווערע געראנגעל פאר אונזער פרייהייט.

תרצ"ח זאל ווערען דאס יאהר פון נייע מעכטיגע אויפשטהוען, דאס יאהר פון פולער יודישער זעלבסטשטענדיגקייט.

פ. ר.

Zarząd Domu Sierot i Starców składa p. Chaimowi i Idesie (z Melchiorów) WARSZAUER podziękowanie za złożoną ofiarę w kwocie 150 zł. z okazji Ich złotego wesela.

מיר גראטולירען הערצליך
אונזערע ליבע און טייערע עלטערן
און גראָס - עלטערן
ר׳ חיים און יהודית ווארשאוער
צו זייער גאָלדענער האָכציים
און מיר ווינשען זיי א געזונטע און
א גליקליכע עלטער מיט אריכת ימים
און א כתיבה וחתימה טובה.
בעלטשע באַנקער, הלל װאַרשאוער,
מאָניעק װאַרשאָוער און אייניקלעך.

דאנקזאגונג.

מיר דאנקען דעם ה׳ חיים װאַרשאָוער מיט זיין פרוי יהודית (פון דער היים מעלכיאר) פאר זייערע געשאנקענע 80 זלאָטעס לטובת אונזער אינסטיטוציע, אין שייכות מיט זייער גאלדענע חתונה.

די פערװאלטונג
פון קימפעטאָרעז - פעראיין אין ראדאם.

את מר חיים ווארשאַור וזוגתו יהודית ממשפחת מלכיאר תחי׳
לרגלי היובל הזהב לנשואיהם מברך ועד הישיבה ומאחל שיאריכו ימיהם בשיבה טובה.

רוב עשר ואשר, חיים נועם וכל טוב סלה, בעד נדבתם הרמה סך חמשים זהובים לטובת מוסדנו תודתנו מיוחדה.

בברכת כוח״ט
ועד הישיבה „תורת חיים״
ברדום.

איך ווינש מיין ג. יודישע קליענטעלע
וואָס גיעס צו וואשען און פארבען אין מיין
כעמישע פראַלניע און פאַרבעריי
א פרעהליך ניי־יאהר
מיינע קליענטען װעלען געוויס אזוי ווי
ביז איצט, אזוי אויך אויף ווייטער
שענקען צוטרוי דער סאָלידער
— צופרידענשטעלענדער פירמע —
M. CICHON
— מיינע פיליאַס זענען —
Rwanska 23, Słowackiego 25

מיר דאנקען הערצליך און ווינטשען א כתיבה וחתימה טובה דעם ה׳ חיים ווארשאָור מיט זיין ליבע פרוי יהודית (פון דער היים מעלכיאר) פאר זייער שפענדונג פון 75 זל. לטובת די ת״ת אין צוזאמענהאנג מיט זייער גאלדענער האכצייט.

סאָמיטעט פון תלמוד־תורה
וואהל 28

דאנקזאגונג.

א דאַנק דעם ה׳ חיים װאַרשאָור און זיין פרוי יהודית (פון דער היים מעלכיאָר) פאַר די 50 זל. צוליב די גאָלדענע חתונה.

די פערװאלטונג
לינת · הצדק אין ראדאם.

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

מודעה.

בשם דת תוה״ק װענדע איך מיך צו די גבאים פון בית הכנסת, ביה המדרש און אלע בתי תפילות אין ראדאם, זיי זאָלען אכטונג געבען נישט מצרף זיין צום מנין די וואָס זענען מחלל שבת בפרהסיא, ובפרט די יודישע קצבים וואָס האלטען אָפען די יאטקעס אין שבת און זענען מכשיל יודען מיט טריפה פליש, און זיי זאָלען נישט עולה לתורה זיין און נישט לנשיאת כפים.

והשי״ת יגדור את פרצות בית ישראל ונזכה לכתיבה וחתימה טובה וגאולת ישראל.

יחיאל הלוי קעסטנבערג
אבד״ק ראדום.

MILIONY KOBIET NA CAŁYM ŚWIECIE STOSUJE SŁAWNE KOSMETYKI
CÉDIB PARIS
•PUDRY•KREMY•TUSZ DO RZĘS POMADKA DO UST •RÓŻ MLECZKA•
Żądajcie w najbliższej perfumerii lub drogerii bezpłatnej broszury Cédib o indywidualnej i racjonalnej pielęgnacji skóry.

Kino ADRIA
פריהמארגעז - פילמעז
שבת דעם 4 - טען 1 און 3 אז.
זונטאג דעם 5 - טען 12 און 2 אז.
BOUNTY
w rol. gł. Clark Gable, Franchot Tone Charles Langhton

Do niedzieli dnia 5 września włącznie
Kino ADRIA
Wspaniały podwójny program
TRĘDOWATA
i ORDYNAT MICHOROWSKI
całość według utworów Heleny Mniszkówny
w rol. gł. Barszczewska, Brodniewicz, Cwiklinska, Wiszniewska,

KINO „ADRIA" • קינא „אדריא"

פון מאנטאג דעם 6 ביז שבת דעם 11 וושעשעז איינש.

פילם אין דער יודישער שפראך

„שיר־השירים"

א. ד. ס.

PIEŚŃ NAD PIEŚNIAMI

א טראגעדיע פון א יודישע פרוי

אין די הויפט ראל שמואל גאלדינבורג, דארא ווייסמאן

מוזיק יוסף ראמסקי

איבערן פראגראם „לאמיר זינגען" מיט'ן חזן הערשמאן א. א. א רעוויע אין יודישן

אונהויב:

מאנטאג דעם 6 ווזשעשען 2 אז.
דינסטאג 7 „ „ 2 „
מיטוואך 8 „ „ 4 „
פרייטאג 10 „ „ 2 „
שבת 11 „ „ 12 „

אין קורצען „דיבוק"

לשמוע אל הרנה ואל התפלה —

אין הערליכען לאקאל פון האנווערקער־קלוב וויסאלדא 10

ווערט איינגעארדענט אויף די ימים־נוראים א דאווענען

עס וועט דאווענען דער בעוויסטער מנגן ה'

יעקב העכטמאן

באמערקונג: צוליב די גרויסע נאכפראגע אויף פלעצער ווערט געבעטען צו פערזעהן זיך מיט בילעטען וואס פריהער אין דערמאנטען לאקאל (וויטאלדא 10) פון 8 ביז 10 אווענד.

אונזער ג.

יודישע קליענטעלע

וואס גיעט אריין אין אונזער

כעמישע פראלניע און פארבעריי

צו וואשען און פארבען: גארדינען

מאנטלען, וועש. גארניטורען,

טישטיכער, קעלנער,

און נאך אנדערע

זאכען

ווינשען מיר:

א גליקליך ניי יאהר

מיט אכטונג

A. HEMPEL

tel. 19-70

וועלכע האט איהרע פיליאלן לויט פאלגענדע אדרעסען:

Zeromskiego 1 Zeromskiego 21

Zeromskiego 59 Stare-Miasto 7

Traugutta 11

BROWAR PAROWY

J. SASKI

w RADOMIU

poleca piwo

„EL"

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół to

kuchenki, żelazka

GRZEJNIKI DO RUREK

poduszki i inne.

Do nabycia na dogodnych warunkach

w **Radomskim Towarzystwie Elektrycznem**

Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

פאמיליע ווארשאור שענקט צו איר גאלדענע האכצייט טויזענד זלאטעס

צו אונזער גאלדענע האכצייט שענקען מיר 1000 זל. פאר יודישע אינסטיטוציעס און אויף פערשידענע וויכטיקע צוועקען.

פאר'ן מושב־זקנים שענקען מיר 150 זל. אויף דער „עזרה" 100 זל; פאר דער תלמוד־תורה אויפ'ן וואהל 75 זל.; פאר דער תלמוד־תורה פון סקארשעווסקא גאס 50 זל.; קימפעטארען־פעראיין 80 זל.; לינת־הצדק — 20 זל. זעלבסט הילף קאסע — 20 זל., רבנים — 60 זל. און 400 זל. אויף פערשידענע וויכטיגע צוועקען.

חיים און יהודית ווארשאוער
(פון דער הײם מעלכיאר)

דאנקזאגונג.

א הערצליכען דאנק דריקען מיר מיר אויס דעם ה' חיים ווארשאור מיט זיין פרוי יהודית (פון דער היים מעלכיאר) פאר זייער שענעם טהאט, שענקענדיג 100 זל. אין טאג פון זייער גאלדענע חתונה פאר אונזער אינסטיטוציע.

די פערוואלטונג פון דער גמ״ח. „עזרה"
אין ראדאם

דאנקזאגונג.

מיר דריקען אויס א דאנק דעם ה' חיים ווארשאור מיט זיין פרוי יהודית, וועלכע האבען געשפענדעט צוליב זייער גאלדענער חתונה 20 זל. לטובת אונזער קאסע.

די פערוואלטונג פון דער זעלבסט־הילף־קאסע
ביים 15 ער קאמיטעט פון ראדאמער רעליעף אין ניו־יארק.

עגזיסטירט 110 יאהר

FABRYKA SUKNA

Karol Jankowski i Syn

BIELSKO

אייגענער פאבריק'ס־לאגער אין ראדאם

Zeromskiego 33 tel. 23-05

א ריזיגער אויסוואהל פון די מאדערנסטע

דאמען און הערען־סחורות

העכסטע קוואליטעט צו שטרענגע פאבר. פרייזן

עגזיסטירט 110 יאהר

עגזיסטירט 110 יאהר

בעקאנטמאכונג.

דער קאמיטעט פון בית התפלה אצל הרב אב"ד דפה שליט"א מאכט בעקאנט, אז צוליב טעכנישע סבות וועלן קיין פרויען נישט בעקומען קיין פלעצער צום דאווענען אין די ימים נוראים הבע"ל.

מיט אכטונג

דער גבאים־קאמיטעט

ביליג ווינש־קארטען

איז נאר אין דער דרוקעריי „רעקארד" ראדאם זשעראמסקי 9.

דאס לעבען אין קעלץ.

וואס איז פארגעקומען דעם לעצטען פרייטאג אויפ'ן באזאר-פלאץ.

דורכפאל פון די ענדעקעס — פאליציי אינטערוועניִרט איז דער צייט.

שוין עטליכע מאהל איז לעצטענס גע-שריבען געוואָרען אין אונזער צייטונג וועגען די גרויסע אקטיוויטעט פון די היגע ענדעקעס וואָס זייהען יודען-האָס רופען צו באָיקאָט. פיקעטירען, פאָטאָ-גראַפירען יודישע געשעפטען און נאָך פערשידענע נידערטרעכטיגע כוליגאַני-שע מעשים נעגען דעם רוהיגען יודישען בירגער. דאס אלץ האָט נאָך זייער אפעטיט נישט געשטילט. זיי האָבען זיך מתקנה געווען אין זייערע קעלישער חברים און האָבען געוואָלט דאָס זעלבע איינפיהרען ביי אונז אין שטאָדט.

געשעהן איז עס אזוי:

א גאַנצע נאַכט פון דאָנערשטאָג אויף פרייטאָג האָט די גרופּע נארא - לייט פון קאַליש, וועלכע זענען ספּעציעל אראָבגעשיקט געוואָרען קיין קעלץ אויס-צופיהרען די הייליגע · ארבייט „ריזשירירט" אויפן באזאר · פלאץ וואו די ירידים קומען פאָר. מיט קאלך האָ-בען זיי אָנגעצייכענט צוויי דיקע ליניעס און אזוי ארום „אדורכגעטיילט" דעם גרייסע באזאר-פלאץ אויף צוויי טיילען. די רעכטע זייט פלאַץ האָבען זיי בע-שטימט פאר די קריסטליכע סטראַגאַנעס אין די לינקע זייט — פאר די יודישע אויך האָבען זיי אויפגעשטעלט פער-שידענע טראָנספּאַראַנטען ווי: „סטראַנאַני כשעשטשיאַנסקיע", „ניע קופּאַי אָד זשידאָ", „סוואָי דאָ סוועגאָ" און ד. ג.

פרייטאָג 5 אזייגער אין דער פריה, ווען די יודישע באָזאר-הענדלער זענען אָנגעקומען אויפ'ן פלאַץ מיט זייערע כחורות. האָבען די אַניוזענדע נארא-לייט, וועלכע זענען געווען בצוואָפענט מיט דיקע שטעקענס, געצוואונגען די יודישע הענדלער איבערצוטראגן זייערע סטראָגאָנעס אויף דער לינקער זייט אין יודישען געטהאָ, און די קריסטליכע — אויף דער רעכטער זייט. פיל קריסטליכע סטראַגאַן-הענדלער, וואָס האָבען נישט געוואָלט זיך איבערטראָגען אויף אַנ'אנדער אָרט, זענען דורך די נארא-לייט טעראָ-ריזירט געוואָרען.

אויס מורא, טאָמער וועט עפּעס גע-שעהען, האָבען די יודישע הענדלער איבערגעטראגן זייערע סטראגאנעס אויף דער לינקע זייט. מעהרערע יודען האָבן אינגאנצען נישט געוואָלט אויספּאַקען די כחורות און א טייל פון זיי זענען זאגאר אהיימגעגאַנגען, רעזיגנירענדיג לגמרי פון יריד.

ס'איז באַלד געמאָלדען געוואָרען דער פאליציי. אויפ'ן באָזאר-פלאץ איז אנגע-קומען קאמיסאר זדאנקיעוויטש מיט אַ גרופּע פּאָליציאַנטן. דער קאָמיסאָר האָט פּעראָר-דענט ארונטערצונעהמען די טראָנספּע-ראַנטען און אַלע סטראַגאַנעס זאָלען צו-ריק איבערגעטראָגען ווערען אויף זייע-רע פריהערדיגע ערטער.

עטליכע נארא-לייט זענען אַרעסטירט געוואָרען. ס'זענען אויך פערהאַלטען געוואָרען מאַנכע קריסטליכע סטראַגאַן-אייגענטימער, וועלכע האָבען נישט גע-וואָלט צוריקגעהן אויף זייערע שטענדיגע פלעצער.

פון 6 אַזייגער פריה ביז'ן סוף פון יריד איז דער באָזאר פלאַץ געווען בע-וועצט דורך אַ גרעסערע פּאָליציי אָבטיי-לונג, וועלכע האָט געהיטען די אָרדנונג.

א דאַנק דער ענערגישער האַנדלונג פון קאמיסאר זדאַנקעוויטש האָט דער פרוב פון די קעלצער נאָרא-לייט איינ-צופיהרען א געטאָ אויפ'ן באָזאר-פלאַץ זיך נישט איינגעגעבען און דער פריי-טאגדיגער יריד איז אין קעלץ אדורך רוהיג.

ס'איז כדאי צוצוגעבען, אז ווען די נאָרא-לייט האָבען אזוי בעל-הבתעוועס אויפ'ן באזאר, האָבן זיך איינינגע קריס-טען ענטגעגען געשטעלט געגען זייער מיאוסע האַנדלונג. צווישען אַנדערע איז אויך געווען דער אייגענטימער פון פרוכטען געשעפט אויף וועסאָלאַ גאַס ה' שוויעטליק, ביי וועמען די נאָרא-לייט האָבען צומארגענס אויסגעהאַקט די שוי-פענסטער פון זיין געשעפט, ווייל ער האט זיך אָבגענומען פאַר יודען.

דער דינסטאַגדינער יריד איז אדורך פולשטענדיג רוהיג אהן שום אינצידענטן

צוויי חתנים און איין כלה.

מיט איינעם תנאים געשריבען און מי'ט'ן צווייטען זיך געגרייט חתונה צו האָבען — ווען דער ערשטער איז געזעסן אין תפיסה, האָט דער צווייטער צוגענומען די כלה — איז טאקי ארויסגעקומען ס'גרויסע געשלעג.

די איינוואוינער פון ניי-וועלט האָבען דעם פערגאַנגענעם מאָנטאָג אַזענד אי-בערגעלעבט איינינגע מינוט שרעק. הע-רענדיק ווי ס'פאַלען שויבען, האָבען זיי געמיינט, ווער ווייסט, צי די זעלביגע כוליגאנעס, וואָס האָבען געהאַקט שויבען אין פיוקא'ס בית-המדרש זענען נישט אהערגעקומען אויף דער נייער-וועלט טהוען זייער „ארבייט"... אָבער דערווייל האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז דאָס איז גאַר געווען א פריוואַט-געשלעג צווישען צוויי קעלצער יונגעלייט אויפ'ן ראָמאַנ-טישען באָדען און דוקא ביי דער כלה אין שטוב.

אָט הערט צוליב וואָס דאָס געשלעג איז אַרויסגעקומען:

מיט 3 יאָהר צוריק האָט די פר"ל ג. פון נייע-וועלט זיך בעקענט מיט א יונגערמאַן פון באַזאַר. זיי האָבען אָנ-געהויבען זיך אָפט צו טרעפען און זיך שטאַרק איינס ס'צווייטע געפעלען. ביז זיי האָבען אַנגעהויבען צו רעדען וועגן „פּאַחאָזשנע" זאַכען און נאָך א האַלב יאָהר זיך ליבען האָבען זיי מיט מזל געמאַכט א וואָרט.

אָבער נישט זעהר לאַנג האָט זיך דאָס פּאָרל געפרעהט. דער יונגערמאַן וו. וועלכער איז פון פאך א קאָמאָשענמאַ-כער, האָט פערבראַנגט אין א „לינקע" אָרגאַניזאַציע און אפשר אליין אויך געווען דאָרט א שטיקעל טהוער, איז נאָך א גרעסערע רעוויזיע, וואָס איז פאָרגעקומען אין יאָהר 1935 אַרעסטירט און איינגעזעצט געוואָרען אין תפיסה.

די כלה זיינע האָט די ערשטע וואָכען זיך בעמיהט דעם חתן איהרען ארויס-צונעמען. זי האָט געהאַלטען אין איין טענה'ען, אַז דער חתן איהרער איז אומזיסט אריינגעפאַלען, אָבער איהרע עלטערען, וועלכע זענען פון אָנהויב גע-ווען צופרידען פון שידוך, ווייל ער איז געווען א גרויסער פערדינער, האָבען נאָך דער מעשה אָנגעהויבען חרטה צו קריגען און מיט אַלע מיטלען אָבגערעט און איבערגעאַרבייט זייער טאָכטער, אַז זי זאָל פערגעסען פון איהם, ווייל מיט אזא איינעם איז קיין לעבען נישט און זי וועט סיי ווי מיט איהם נישט קענען חתונה האָבען. פר"ל ג. האָט זיך גע-לאָזט פון איהרע עלטערען איבער'דבר'ן, זי האָט זיך שוין אָנגעהויבען מיט דעם ארעסטירטען חינציגער צו אינטערעסירן און בּיסלעכווייז כמעט פון איהם פער-געסען. דאָך האָט זי נאָך געוואָרט ביז צום פּראָצעס. ווען זי האָט געהערט, אַז ער האָט בעקומען דריי יאָהר, האָט זי אינגאַנצען פון איהם רעזיגנירט און זי האָט זיך אַרויסגעלאָזט זוכען א צווייטען.

ווי זאָגט די וועלט א וואָרט! „אז מען זוכט געפונט מען", אַגב איז די זעלבע פריילין ג. נישט קיין מיאוס מיידעל און זי האָט זיך טאַקע בעקענט מיט א גע-חיסען יונגערמאַן א.-ל. פון פיאָטרקאָוו-סקא גאָס (אויך א קאָמאָשענמאַכער) אָבער דאָ האָט זיך פר"ל. ג. שוין זיך נישט געאיילט. זעהר אָפט פערברענגט אינאיינעם און פון תנאים-שרייבען נאָך נישט געערעדט, ווייל זי האָט זיך גע-וואָלט גוט אינפאָרמירען, צי איז דער הייניגער אַמאָהל נישט פון דער זעל-בער קאַליר...

לעצטענס איז שוין דער ענין תנאים-שרייבען געוואָרען אַקטועל און די פאַ-מיליע ג. האָט זיך שוין גענומען גרייטען צו די תנאים, וועלכע האָבען שוין בע-דאַרפט פאָרקומען מיט צוויי וואָכען צו-ריק. אָבער לײדער האָט דאָס געמוזט אָבגעלייגט ווערען צוליב א פרישען „קלין". דער אַרעסטירטער, וועלכע האָט בעקומען 3 יאָהר האָט בעגנאָדען א יאָר פון דער אמנעסטיע פון 35-טען יאָהר און איז מיט עטליכע וואָכען צוריק בע-פרייט געוואָרען. זעהענדיג, אַז זיין אַמאַליגע פר"ל. שפּאַצירט מיט א צווייטען יונגערמאַן און גראַדע מיט זיינס א בעקאַנטען, איז ער געוואָרען זעהר אייפערזיכטיג. עס האָט זיך אין איהם ערוועקט די אַלטע ליבע (ווען ער איז געזעסען א ין תפיסה און זיין כלה האָט גאָרנישט בעסוכען צו איהם, אפילו נישט קיין „ווידזענגיע", האָט ער זיך בעשוואוירען מיט איהר שוין נישט צו רעדען) און אָנגעהויבען זי צו פערפאָל-גען. ווען ער איז געוואָהר געוואָרען, אַז איהרע עלטערען זענען דעם לעצטען מאָנטאָג נישט אינדערהיים האָט ער בעשלאָסען ארויפצוגיין צו איהר.

אין שטוב האָט ער געטראָפען זיין „קאָנקורענט", אָבער ער האָט זיך פון דעם וועניג געמאַכט און צוגעלאָפען צו פר"ל. ג. און זי ארומגענומען צו קושען און צו האַלזען שרייענדיק: דו ביזט מיינע און די וועסט מיט קיין אַנדערען נישט חתונה האָבען.

דער ה' א—ל. איז איבערראַשט גע-וואָרען און, זעהענדיג, אויף וואָס א פרעמדע פּערזאָן ערלויבט זיך צו טוהן אין זיינע אויגען מיט זיין צוקונפטיגע כלה, האָט זיך געוואָרפען, אויף דעם ה' וו. און אָנגעהויבען שלאָגען; ס'זענען געקומען אין בעוועגונג טיש בענק און אנדערע חפצים, שויבען האָבען גע-פּריסקעט אין דער גאַס אַריין, מענשען זענען זיך צוזאַמענגעלאָפען און ערשט צעשיידט די צוויי פערליבטע יונגעלייט, וועלכע זענען געווען צעבלוטיגט און צו'מזיק'ט.

ווי מענשען גיבען איבער, האָט ה' ו. בעשלאָסען צו גיין צום היגען רב, וועלכער זאָל פערוועהרען זיי תנאים-שרייבען, ווייל פר"ל. ג. האָט מיט 3 יאָהר צוריק מיט איהם תנאים-געשריבען און דעם שידוך נאָך נישט ביז היינט אָבגעלאָזט.

נפטר געוואָרען דער סוכאָדניאָווער רבי זצ"ל.

שבת צינאַכטס אָרום 1 אַזייגער איז בעת סליחות זאָגען פּליצים נפטר געוואָרן דער סוכעדניאָווער רבי ר' אלימלך ראַבּינאָוויטש זצ"ל.

דער נפטר געוואָרענער רבי, וועלכער איז אַלט געווען 73 יאָהר איז געווען א זוהן פון קאָנסקער רבי'ן ר' פינחס'ל און אַנ'אייניקעל פון יוד הקדוש.

דער סוכעדניאָווער רבי איז שווער קראַנק געוואָרען בעת זיין ווײלען אין קריניק, וואו ער איז געפאָהרען אויף קור-אַציע. דער רבי ר' אלימלך ראַבּינאָ-וויטש איז דעריבער אָבגעפיהרט געוואָ-רען קיין קראָקא און פון דאָרט קיין קעלץ.

עס איז כאַראַקטעריסטיש, אַז דער סוכעדניאָווער רבי האָט זיך בעת זיין קראַנקהייט עטליכע מאָל אויסגעדריקט דאָס ער וויל כאָטש דערלעבען ביז'ן יאָהרצייט פון זיין פאָטער, וועלכע איז אויסגעפאַלען זונטאָג. עס איז נאָך מעהר מערקווירדיג, אַז דער סוכעדניאָווער רבי איז נפטר געוואָרן אין דעם זעלבען טאָג און אין דער זעלבער שעה אפילו, וואָס זיין פאָטער.

דער טויט פון רבי'ן האָט אין דער גאַנצער געגענד געמאַכט זעהר א שוועַ-רען רושם.

די לויה פון סוכעדניאָווער רבי'ן איז פאָרגעקומען מאָנטאָג 6 אַזייגער אין אָוו.

אין דער לויה האָבן זיך בעטייליגט 10 טויזענד מענשן פון קעלץ און פון דער גאַנ-צער אומגעגענד. צווישן די מלוים האָבן זיך געפונען די רביים פון אָסטראָוויצע און ראַדאָשיץ, ווי אויך די רבנים פון קאָנקס שידלאָוויצע, און וויעזשבניק.

ביים קבר האָבען דעם נפטר מספּיד געווען דער אָסטראָווצער, און ראַדאָשי-צער רבי, דער קעלצער רב, הרב ראַפּאָ-פּאָרט און דער ראש בית-דין פון קעלץ הרב האָכבערג.

אלס ממלא מקום איז בעשטימט גע-וואָרען דער יונגער זוהן פונם נפטר, ר' יאָסעלע, וועמען דער עולם האָט אויפ'ן אָרט געוואונשען מזל-טוב. דער נייער רבי איז אַנ'איידעם פונם קאָליביעלער רבי'ן.

אכטונג קעלצער לעזער!

דאָס ראַדאָמער קעלצער - לעבען

איז צו בעקומען ביים צייטונגס-אַגענט אין קעלץ

L. Grycman Kozia 3

ווי אויך ביי אַלע צייטונגס · פערשפּרייטער אין קעלץ.

אדמיניסטראַציע

וועט שוין פארט ערלעדיגט ווערען די בריסקער הילפס = אקציע אין קעלץ.

ווייטערדיגע רשימות פון די בריסקער מנדבים.

און צום דריטען מאהל איז דעם סער־גאנגענעם פרייטאג ווידער געקומען קיין קעלץ דער דעלעגאט פון צענטראלען־הילפס קאמיטעט, גערופען נאך ס׳לעצ־טע מאהל א זיצונג פון 90 (ניינציג) פערזאן כדי איינמאהל פאר אלע מאהל שוין צוזאמענשטעלען די עטליכע געהעריגע פארען, אבער ליידער צום בעדויערען האבען אונזערע פארטיי־פיהרערס און כלל־טוער ווייטער נישט געפונען פאר נויטיג צו קומען. בלית ברירה איז בעשלאסען געווארען ארויסצושיקען דאס מאטעריאל צו די פערזאנען און ארגא־ניזאציעס, וואס האבען צו־געזאגט צו געבן וואלען און זיי אויפפאדערן דורך דער צייטונג, אז זיי זאלען שוין איינ־מאהל פאר אלע מאהל ערפיהלען זייער פליכט אלס יוד און זאמלען א געהעריגע סומע פאר אונזערע בריסקער ברידער

דעריבער ווערען די ה״ה: דוד ביינ־וואל, יהושע הארעוויטש. פיאסקאנורסקי און משה קעניגסבערג. יהושע בעקערמאן און דוד מאנעלא („מזרחי״) יוסף רעבעט־שאפס און יוסף קאהן. (סוחרים פעראיין) ווייצמאן און ווייסבראט (קלייגהענדלער־פעראיין). שמואל לייפסער און נח לאקס, יוסיל שנאך און חיים אשר קאזלאווסקי, און אויך די ציוניסטישע ארג. אויפגע־פאדערט צו ערלעדיגען זייערע רעווירען און ווי אמשנעלסטען אבצוגעבענען די געזאמעלטע געלדער צום קאסירער פון היגען הילפס־קאמיטעט ה׳ מ. ד. אייזענ־בערג. ס׳איז שוין באמת די העכסטע צייט אז אונזער שטאדט זאל שיקען א בעהעריגע סומע פאר בריסק.

די ה״ה ווייגריב, שטערנפעלד און אייזענבערג האבען געזאמעלט ביי פאל־גענדע: ד״ר. פערשטענדיק און אברהם מינצבערג צו 15 זל. פ. ראדאל, ד״ר זילבערשטיין אדוו. וויטלין, גאלדפארב צו 10 זל. וואליש, אסטראוויטש, ד. ראזענבערג, מ. טענענבוים, א. ב. אייזענבערג, צווייגעל, יואל קליינמאן, טערצארוש, ראפאלאוויטש, עקספעדיציע „פאלאניא״, א. י. לעוויס און ב. מארגענשטערן צו 5 זל. ווינשטאס—4זל. יאכעס, יאסנע, י. זילבערבערג, ש. ראזענבערג, שמולעוויטש, ד. גארפינקעל, קאפלעוויטש, ה. פרייס צו 3 זל. גוטמאן, פוקס, קעניגסבערג, ד. מאנעלא, ראסענ־בערג, ח. בערנער, ז. ושעלאזשניק, ז סקלארוש, מ. ציטרין, ח, קאזלאווסקי, טענענבוים, זילבערבערג, נייבערג. און ח, ושעלאני—צו 2 זל. י. טאוב, מאטיל בערנער, מ. פלעשאווסקי, ז. גארליצקי, ס. מ. שטייער, אונש. בוקאווסקי צו 1זל.

די ה״ה אברהם מאנעטא און יחזקאל צוקער האבען געזאמעלט ביי פאלגענ־דע: אדוו. פרוקס און אדוו. מאנעלא צו 5 זל. ל. מינצבערג, ארנאלד מינץ צו 3 זל, אברהם בער רעמבישעווסקי שטראזבערג, אורבייטעל (ואקלאד קאסמע־טישנע) צו 2 זל. לעווינזאהן, פינקעל־מאן, ווערטאל, שייקאווסקי, לערער. און וויערושבא צו 1 זל. סענדעראוויטש—1 זל. מיט 50 גר.

ביי דער געלעגענהייט איז כדאי צו פערעפענטליכען אזעלכע פערזאנען ביי וועמען די פארשטעהער פון קאמיטעט זענען געווען, אבער פערמעגליכע יודען, או די וועלכע האבען געהאט דעם מוט ארויסצונעמען גראשענס מיט׳ן אויסרייד: מיר קענען מעהר נישט געבען. צו די געהערען דער פאטאגראפישע אנשטאלט „רעמבראנדט״ די אייגענטימערין פרוי גאלדפארב האט ארויסגענומען גאנצע 50 גר. און געגעבען פאר בריסק ביי וועמען דער קאמיטעט פארשטעהער האבען נישט געוואלט צונעמען. אויך ד״ר פלעש־לער אייגענטימער פון א 3 שטאקידיג הויז אויף שענקעוויטשא 73 האט אוועק־גענומען די האנד פון הארץ און ארויס־געצוינען פון טאש א גראבען זלאטע זאגענדיג: „איך קען נישט מעהר״ (נעביך, אלע בריסקער יודן געזאגט). און אויך דא האבען די קאמיטעט - פארשטעהער די גישטיגע נתינה פון ד״ר פלעשלער נישט צונענומען.

יא! ה׳ דאקטאר, איהר, וואס גרייט אייך צונעמען ביי די קעלצער יודן צעה־נער טויזענדער זלאטעס אויף א וויכטיגען צוועק — חאט א שעהנעם ביישפיל גע־וויזן מיט וואס פאר א סומעס עס דארפן געבען אזעלכע פערמעגליכע יודען ווי איהר זענט...

פון היגען הילפס קאמיטעט בעהט מען אונז אויסצופרעסען, אז ה׳ אברהם וויינריב האט נישט אבגעזאגט צו געבען אויף בריסק, נאר ער האט געגעבען א נישטיגע סומע ביי וועמען די קאמיטעט פארשטעהער האבען נישט געוואלט צונעמען.

ישראל גאטהארד נ. ע.

דעם פערגאנגענעם מיטוואך איז אין קראקא געשטארבען אין עלטער פון 17 יאהר דער זוהן פון בעקאנטען מזרחי־עסקן, מיטגליד פון צענטראלען קאמיטעט פון החלוץ המזרחי אין פוילען גשוו. דאזשר פון דער קעלצער קהלה פישל גאטהארד.

דער פערשטארבענער איז געוועזן אן׳אקטיווער מיטגליד פון „השומר־הדתי״ און אן׳איבערגעגעבענער מזרחיסטישער־חלוץ. דער פאקט — וואס אלס 19 יעהריג יונגעל האט ער שוין געצויגען אין קביץ ארייין כדי צו פערווירקליכען זיין שומריש חלוצישען אידעאל.

אבער ליידער איז דער יונגער שומר, נאך צו יונג געווען צו זיין א חלוץ. ער איז געווען עטליכע חדשים אין מזרחיסטישען קבוץ אין סלאווקאוו, שווער קראנק געווארען. מען האט איהם געמוזט פיהרען קיין קראקא כדי אדורכ־צומאכען אן׳אפעראציע און אין צווייטען שפעטער האט ער זיין יונגע נשמה אויסגעהויכט.

זאל איהם די ערד גרינג זיין!

אין אלע רעדאקציע און אדמיניס־טראציע ענינים זיך פערשטענדיגן יעדען טאג פון 5–7 אוונט טעלעפאניש נומ. 16-22

NIERDZEWNE

BIAŁY METAL

די פירמע

Szlama Kaner

KIELCE, DUŻA 9

מאכט בעקאנט דאס זי ארבייט אויס פלאטיר אויף ווייסען מעטאל גאראנטירט אויף 10 יאהר, וועלכעס פערטרעט די פירמעס: „פראגעט״ און „נארבלין״ מיט פאלגענדען סטעמפעל:

| Sz. Kaner | B. M. | na 10 lat |

בורכת מזל - טוב למשפחת

מיצמכר לרולדות בנם

מברכים

יוסף פרלוב ובנו.

Wyłączna Sprzedaż

Wykwintnych materjałów znanych fabryk bielskich

Karol Bachrach „Kaba" i Max Polatiehek

— tylko w firmie **O. KLAJNSZTAJN**

Kielce, Sienkiewicza 23 (obok hotelu „Brystol")

Posiada na składzie w dużym wyborze wykwintne materjały na ubrania i palta z pierwszorzędnych fabryk bielskich i tomaszewskich, również na kostiumy i płaszcze damske, oraz dodatki krawieckie i wataliny po cenach fabrycznych.

ceny przystępne — Warunki dogodne

חברנו וידידנו פישל גוטהרד ורעיתך (ורשה)

אתכם אנו באסונכם הגדול שקרה לכם בהלקח מכם בנכם היקר

ישראל נ. ע.

שנקטף במבחי שנותיו

בעבודתכם פורי׳ למען בנין ארצנו תנחמו

נטע צוקר ורעיתו
ויחזקאל צוקר.

אנו משתתפים בצערו הרב של חברינו הנכבד, חבר המועצה המפלגתית להסתדרויות „מזרחי״ „יתורה־ועבודה״ הח׳ פישל גוטהרד

למות עליו בנו יקירו וחברניה חביב

ישראל נ. ע.

בעבודתו המפורה לשובת רעיוננו ימצא נחומים.

הסתדרות „מזרחי״, תניעת „תורה ועבודה״ בקילצה
(„צעירי־מזרחי״ „ברוריה״ „שומר־הדתי״)

כוס תנחומים למשפחת גוטהרד (ורשה) למות עליהם בנם היקר

ישראל גוטהרד נ. ע.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

משפחת זינגער
קעלץ

נדחמים ונשתוממים ומלאי צער עומדים אנו על האסון שקרת למשפחת גוטהרד (ורשה) למות עליהם בנם היקר

ישראל גוטהרד נ. ע.

בנחמת ציון ימצאו תנחומים

ש. ח. זיסהולץ, מ. זרנפרל. ש. כ״ץ
ל. קלינשטין, פ. איזנברג. י. פיבקה

קעלץ

מעומק הלב אני משתתפים בצערה הגדול של משפחת גוטהרד (וורשה)

במית עליהם בנם היקר

ישראל גוטהרד נ. ע.

באביב ימיו

ק. פרייס, ר. אבערמאן, ר. פראהמאן.

קעלץ

Spowodu przedwczesnej śmierci kolegi

b. p. ISRULKA GOTHARDA

składam Szanownej Rodzinie Jego wyrazy szczerego współczucia

Kielce — Mania Cukier

משתתפים אנו בצערה הגדול של משפחת גוטהרד (ורשה)

למות עליה בנה יקירה

ישראל נ. ע.

בנחמת ציון תמצא תנחומים.

ח. פאזנאנסקי, מ. סאלמאוויטש, י. קאהן, י. קרעפס.

קעלץ

אויסגעהאקט די שויבען אין פיווקא׳ס בית־המדרש.

דעם לעצטען שבת צו־נאכטס 1 ביי־נאכט בעת׳ן סליחת זאגען אין פיווקאס בית־המדרש זענען אנגעקומען עטליכע כוליגאנעס און האבען אריינגעווארפען אין דער ווייבער־שוהל דורך די פענס־טער, שטיינער און אויסגעהאקט עטליכע שויבען. עס איז ענטשטאנען א גרויסע בהלה. ס׳איז געווארען אויסגעלאשען די עלעקטרישע ליכט און די פרויען האבען אין גרויס שרעק פערלאזט די פרויען־שול און מיטען די סליחות.

Redaktor i Wydawca CH. M HERC. tel. 15-18 .טעל
Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben." Radom Szwarlikowska 20